

ΧΡΗΜΑ, ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ

Το κείμενο αυτό είναι ευγενική παραχώρηση του φίλου του ΚΕΜΕΛ κ. Βασιλείου Σίμου και αποτελεί τμήμα από την πτυχιακή εργασία του, ΒΣΑ 2008.

1 . ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρονική συγκυρία παρουσίας αυτής της εργασίας συμπίπτει με μιά από τις μεγαλύτερες διεθνείς τραπεζικές διαταραχές με δραματικές προεκτάσεις στο σύνολο του παγκοσμίου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Μια διαταραχή που ίσως αποδειχθεί η μεγαλύτερη μέχρι σήμερα επειδή, για πρώτη φορά δυστυχώς, περιβάλλεται από μία ταυτόχρονη διεθνή διατροφική, ενεργειακή και οικολογική κρίση. Πέντε ταυτόχρονες κρίσεις που οδηγούν όλες τις κυβερνήσεις και όλες σχεδόν τις συλλογικές δραστηριότητες της ανθρωπότητας (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ένωση Αφρικανικών Κρατών, Ομοσπονδιακή Τράπεζα Η.Π.Α., Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών κ.α.) στην λήψη εκτάκτων και επειγόντων μέτρων προκειμένου να αποτραπούν τα χειρότερα από την συρροή πέντε κρίσεων.

Στην εργασία αυτή θα πραγματευθούμε τα μέσα πρόληψης και θεραπείας μόνο των τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών κρίσεων έχοντας όμως υπόψη ότι, άμεσα η έμμεσα, όλες οι κρίσεις που προαναφέρθηκαν συνδέονται μεταξύ τους συνιστώντας ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον κεφάλαιο μελέτης που, όμως, εκφεύγει από τον σκοπό της.

Η οικονομική ιστορία και ιδιαίτερα η οικονομική ιστορία του Δυτικού πολιτισμού από την λεγόμενη Βιομηχανική Επανάσταση, δηλαδή, από την εποχή της έναρξης της μηχανικής παραγωγής, εδώ και 250 χρόνια, χαρακτηρίζεται από έναν εντυπωσιακό συνδυασμό δυναμικής και μαζικής παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών και από μια συνακόλουθη διασπορά του πλούτου, της μόρφωσης και της ευημερίας σε ευρύτατα κοινωνικά στρώματα. Ο βιομηχανικός Δυτικός πολιτισμός αποδείχθηκε ο πιο δυναμικός και, τελικά, παρ' όλες τις αναπόδραστες ανθρώπινες αδυναμίες του, ο πιο φιλόανθρωπος σε σύγκριση με όλους τους άλλους σύγχρονους πολιτισμούς. Για αυτό και ο τρόπος διαβίωσης και διακυβέρνησης που τον χαρακτηρίζει αποτέλεσε και αποτελεί τον ισχυρότερο πόλο έλξης για όλους σχεδόν τους κατοίκους της γης.

Η ίδια, όμως, οικονομική ιστορία, στο ίδιο χρονικό διάστημα, εμφανίζει και προβάλλει μια συχνή, διαχρονική εναλλαγή φάσεων αύξησης και φάσεων μείωσης της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, δηλαδή, περιόδους μεγάλης ευημερίας ακολουθούμενες από περιόδους με έντονα αισθητή μείωση της παραγωγής με δραματικές συνέπειες στο βιοτικό επίπεδο, μαζική ανεργία, χρεοκοπίες επιχειρήσεων, ακόμα και πολέμους. Αυτές οι δυσάρεστες περιόδους ονομάστηκαν «οικονομικές κρίσεις».

Η συχνότητά τους και οι πολύ δραματικές, κοινωνικά, συνέπειές τους οδήγησαν σε βαθιά μελέτη του φαινομένου από σπουδαίους οικονομολόγους, δημοσιολόγους και πολιτικούς που κατέληξε στην γενικά παραδεκτή διαπίστωση ότι η κύρια αιτία των οικονομικών κρίσεων ήταν και είναι τα προβλήματα που προκαλούν οι τράπεζες και γενικότερα το χρηματοπιστωτικό σύστημα του βιομηχανικού Δυτικού πολιτισμού.

Διαπιστώθηκε από την μια πλευρά ότι δεν θα ήταν δυνατή η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής χωρίς την ύπαρξη του μηχανισμού της Πίστης, δηλαδή, του Τραπεζικού Συστήματος που ενεργοποιεί την κοινωνική αποταμίευση και επιπλέον παράγει – από την ίδια τη λειτουργία του όπως θα δούμε παρακάτω – τα μέσα πληρωμής των αγαθών και των υπηρεσιών, δηλαδή, παράγει το χρήμα.

Διαπιστώθηκε, όμως, από την άλλη πλευρά ότι οι οικονομικές κρίσεις κατά κανόνα οφείλονταν και οφείλονται στην συμπεριφορά των τραπεζών και γενικότερα των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Διαφάνηκε ότι οι τράπεζες και η σωστή λειτουργία τους ήταν, βέβαια, απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη αλλά και υπεύθυνες για τις οικονομικές κρίσεις. Αποδείχθηκε ότι οι τράπεζες είναι αγαθοποιά αλλά και κακοποιά στοιχεία τη οικονομικής δραστηριότητας. Όπως ακριβώς και οι γλώσσες του Αισώπου της Μυθολογίας.

Στην εργασία αυτή θα αναπτυχθεί συνοπτικά ο ρόλος του χρήματος και των τραπεζών στην οικονομία, η δυνατότητα των τραπεζών να παράγουν αλλά και να καταστρέφουν το χρήμα, οι δραματικές συνέπειες της κακής η και άκριτης λειτουργίας των τραπεζών στην οικονομία και στην πρόκληση οικονομικών κρίσεων και τέλος θα αναπτυχθεί η προσπάθεια που κατέβαλαν και καταβάλλουν κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμοί για την εποπτεία και τον έλεγχο της λειτουργίας των τραπεζών, προσπάθεια που αποκρυσταλλώθηκε, από το 1988 και μετά, στα εποπτικά συστήματα της Βασιλείας (BASEL I και BASEL II). Στον Επίλογο θα σημειωθούν οι παρατηρήσεις που γεννιούνται από την εξέλιξη της σημερινής κρίσης καθώς και οι λόγοι για τους οποίους ακόμα και αυτά τα πολύ καλά μελετημένα εποπτικά συστήματα δεν κατόρθωσαν να την τιθασεύσουν.

2 . ΧΡΗΜΑ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Χρήμα είναι **οτιδήποτε** μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αγορά και πώληση αγαθών και υπηρεσιών.

Η άμεση – και σωστή – εμπειρία συνδέει το χρήμα με τα πασίγνωστα, πολύχρωμα, τεχνικά τυπωμένα και αριθμημένα παραλληλόγραμμα κομμάτια χαρτιού που, ενώ έχουν μηδαμινή υλική αξία, επιτρέπουν σε όποιον τα έχει να αποκτά την κυριότητα ή την χρήση αγαθών και υπηρεσιών απαραίτητων για την καθημερινή του διαβίωση και απόλαυση.

Η μυστηριώδης δυνατότητα που έχουν τα χαρτιά αυτά να αγοράζουν οτιδήποτε διατίθεται σε πώληση έγκειται στη **γενική πεποίθηση**, στην **καθολική βεβαιότητα** ότι ο πωλητής, ο οποιοσδήποτε πωλητής αγαθών και υπηρεσιών, θα δεχθεί – χωρίς άλλη συζήτηση – τα χαρτιά αυτά για πληρωμή και πλήρη εξόφληση της απαίτησης του.

Η πρώτη, επομένως ιδιότητα του χρήματος με οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζεται και κυκλοφορεί, είναι εκείνη του **γενικά αποδεκτού μέσου αγοραπωλησίας**, του γενικά αποδεκτού μέσου συναλλαγής.

Το χρήμα επειδή είναι το γενικά αποδεκτό μέσο συναλλαγής **διαχωρίζει χρονικά την πράξη πώλησης από την πράξη αγοράς αγαθών και υπηρεσιών**. Ο πωλητής αγαθού ή υπηρεσίας με την πράξη πώλησης δεν παίρνει σε αντάλλαγμα αγαθά και

υπηρεσίες, παίρνει χρήμα, αποκτά, δηλαδή, γενική αγοραστική δύναμη την οποία θα χρησιμοποιήσει όταν και όποτε χρειασθεί για να αγοράσει τα συγκεκριμένα αγαθά και τις υπηρεσίες που θα επιθυμήσει τότε, γνωρίζοντας, από τώρα, ότι το χρήμα που πήρε θα γίνει δεκτό χωρίς συζήτηση η ενδοιασμό.

Ο πωλητής πήρε το γενικά αποδεκτό μέσο συναλλαγής που αποκαλούμε χρήμα με σκοπό να το χρησιμοποιεί για τις ανάγκες του στο μέλλον. Η ενέργεια αυτή, που είναι συνέπεια του διαχωρισμού των πράξεων πώλησης και αγοράς, μας δηλώνει την δεύτερη ιδιότητα του χρήματος που είναι εκείνη του αποθέματος αξίας.

Το χρήμα είναι συνεπώς, το γενικά αποδεκτό μέσο πληρωμής και απόθεμα αξίας. Τι είναι, όμως εκείνο που καθιστά τα πολύχρωμα, τυπωμένα αριθμημένα και ευτελούς υλικής αξίας μικρά παραλληλόγραμμα χαρτιά, τόσο επιθυμητά μέσα πληρωμής και αποθέματα αξίας ;

2 . 1 Κρατική Εξουσία και Εμπιστοσύνη

Στην εποχή μας πλέον, ο κύριος λόγος είναι η κρατική οργάνωση της κοινωνίας, η ύπαρξη συντεταγμένης πολιτείας που θεσμοθετεί και επιβάλλει αναγκαστικά, συγκεκριμένους τρόπους συμπεριφοράς σε όλους τους πολίτες και κατοίκους της χώρας. Και τούτο επειδή το ίδιο το Κράτος, για να συντηρηθεί, φορολογεί τους πολίτες αποδεχόμενο, ωστόσο, τα ευτελούς υλικής αξίας χαρτιά που αποκαλούμε χρήμα ως μέσα πληρωμής των φόρων που επιβάλλει. Με την σειρά του, το Κράτος πληρώνει για τα αγαθά και τις υπηρεσίες που χρειάζεται (μισθούς υπαλλήλων, οχήματα, όπλα, δρόμους και γέφυρες) με τα ίδια αυτά χαρτιά συμπληρώνοντας έτσι τον κύκλο της κυκλοφορίας του χρήματος που αλλάζει ασταμάτητα χέρια ανάμεσα στους ιδιώτες, τις επιχειρήσεις, τις Τράπεζες και τις Δημόσιες Υπηρεσίες.

Η αέναη αυτή κυκλοφορία που διαρκώς μεγαλώνει όσο αναπτύσσεται η οικονομική δραστηριότητα – γιατί είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι όσο περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες παράγονται στην χώρα τόσο περισσότερα μέσα πληρωμής πρέπει να υπάρχουν για να καταστεί δυνατή η πώληση και η αγορά τους – η αέναη, λοιπόν, αυτή κυκλοφορία χαρτιών που διαθέτουν το «μαγικό» προνόμιο να μετουσιώνονται σε τρόφιμα αγαθοποιά, σε δηλητήρια φθοροποιά (τσιγάρα και ποτά), σε σπίτια, σε αυτοκίνητα, σε εισιτήρια για χώρες εξωτικές και σε τόσα άλλα αναρίθμητα, σε τι στηρίζεται ; Σε ποιά πραγματικά θεμέλια βασίζεται ;

Τα στηρίγματα είναι, βέβαια, το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται και ζητούνται από τους κατόχους του χρήματος, έννοια «μακροοικονομική» και αρκετά δυσνόητη, που θα εξετασθεί αργότερα. Τα βαθύτερα, όμως, θεμέλια, το κρηπίδωμα, είναι – όσο και να φαίνεται παράδοξο – η απλή, απερίφραστη και διάχυτη **Πίστη**, η εμπιστοσύνη, η πεποίθηση σε όλο τον πληθυσμό της χώρας ότι και αύριο και στο άδηλο μέλλον, όπως και σήμερα και χθες και στο παρελθόν, οι πωλητές αγαθών και υπηρεσιών θα συνεχίσουν να δέχονται τα χαρτιά αυτά πιστεύοντας ακλόνητα ότι συνιστούν πλήρη εξόφληση των απαιτήσεων τους και ότι αποτελούν αποθέματα αξίας που θα γίνουν στο μέλλον εξ' ίσου αποδεκτά από τους άλλους πωλητές αγαθών και υπηρεσιών αλλά και από το ίδιο το Κράτος, για την εξόφληση των φόρων που του οφείλουν.

Εάν για οποιανδήποτε αιτία κλονισθεί η Πίστη στην «μαγική» αλλά δυσεξηγήτη δυνατότητα των χαρτιών να παραμείνουν σταθερά μέσα συναλλαγής και σταθερά αποθέματα αξίας, ο κάθε πωλητής, ο κάθε πιστωτής θα απαιτήσει, σε αντάλλαγμα των αγαθών υπηρεσιών και πιστώσεων του, την εξόφληση σε αγαθά ή υπηρεσίες, θα απαιτήσει, δηλαδή, πράγματα που έχουν άμεση χρησιμότητα όπως τσιγάρα, ποτά, πολύτιμα μέταλλα, τρόφιμα, υπηρεσίες και άλλα τιμαλφή. Θα αρνηθεί κατηγορηματικά να δεχθεί τα πολύχρωμα, καλλιτεχνικά τυπωμένα χαρτιά που θα έχουν χάσει το μοναδικό και άυλο προσόν τους, την Πίστη.

Η πολιτική και οικονομική ιστορία των τελευταίων τριών αιώνων παρουσιάζει πολλά παραδείγματα επιτυχημένων και αποτυχημένων χρηματικών λειτουργιών. Στην διάρκεια της Κατοχής της Ελλάδος από τις δυνάμεις του Άξονα, η κατάρρευση της κρατικής εξουσίας και η ληστρική εκμετάλλευση της οικονομίας προκάλεσαν κλονισμό της εμπιστοσύνης στο εθνικό νόμισμα με συνέπεια την ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών με άλλα προϊόντα και υπηρεσίες και όχι με χρήμα που τότε έχασε όλη την «αξία» του και επέστρεψε στην απλή υλική του υπόσταση. Σε κομμάτι χαρτί. Η εξέλιξη αυτή, που συνιστούσε επιστροφή σε πολύ πρωτόγονες μορφές οικονομικής δραστηριότητας, επαναλήφθηκε πολλές φορές, ακόμα και στην δεκαετία που διανύουμε σε χώρες όπου η κρατική εξουσία κατέρρευσε η κλονίσθηκε σοβαρά η φαντάστηκε ότι μπορεί να καλύψει τις δαπάνες της η να αναπτύξει την οικονομία τυπώνοντας άφθονο χρήμα !

Το χρήμα διατηρεί την αγοραστική του δύναμη και την αποθεματική του ικανότητα μόνο όταν υπάρχει εμπιστοσύνη στη κρατική εξουσία και στο τραπεζικό σύστημα και όταν η ποσότητα του είναι περιορισμένη και σε λεπτή, δυναμική συνάρτηση με την αύξηση της παραγωγής στην οικονομία, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι εκτός από τα «χαρτονομίσματα» υπάρχουν και άλλες δύο πιο περιορισμένες μορφές χρήματος:

- **οι λογαριασμοί όψεως των Τραπεζών** (που κινούνται με επιταγές) και που η δημιουργία τους από τις Εμπορικές Τράπεζες και η οικονομική λειτουργία τους θα εξηγηθεί παρακάτω.
- **τα κέρματα**, το μεταλλικό νόμισμα, πολύ χαμηλής υλικής αξίας σήμερα που χρησιμοποιείται για τις πολύ μικρές συναλλαγές.

Μέχρι την 1^η Ιανουαρίου 2001 στην Ελλάδα το χαρτονόμισμα το εξέδιδε η Τράπεζα της Ελλάδος, η κεντρική, κρατική τράπεζα της χώρας για αυτό και κάθε χαρτονόμισμα είχε τον τίτλο ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ και την υπογραφή του Διοικητή της. Σε αντίθεση με αυτό όλα τα κέρματα τα έκοβε και τα κυκλοφορούσε, χωρίς την παρέμβαση της Τράπεζας της Ελλάδος, το ίδιο το Ελληνικό Δημόσιο και για αυτό κάθε κέρμα έφερε την επιγραφή ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ.

Από την ημερομηνία εκείνη το μεγαλύτερο μέρος της νομισματικής λειτουργίας ανατέθηκε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) η οποία πλέον έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα και ευθύνη να εκδίδει χαρτονόμισμα και να κόβει μεταλλικό νόμισμα.

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι από πολλούς ένα πολύ συνηθισμένο μέσο πληρωμών, οι πιστωτικές κάρτες, θεωρούνται χρήμα. Αυτό δεν είναι σωστό διότι η πιστωτική όπως

και η χρεωστική κάρτα χρησιμοποιείται σαν μέσο αγοραπωλησίας αλλά δεν είναι και δεν μπορεί ποτέ να είναι απόθεμα αξίας. Όποτε την χρησιμοποιεί κάποιος για να πληρώσει μια αγορά δεν μειώνει ένα δικό του απόθεμα χρήματος. Αντίθετα, χρεώνεται στην τράπεζα που του χορήγησε την κάρτα. Υποχρεώνεται να εξοφλήσει λίγο αργότερα την οφειλή του. Η κάρτα είναι μέσο συναλλαγής, είναι μέσο χρονικής διευκόλυνσης των πληρωμών αλλά δεν συνιστά ιδιόκτητο περιουσιακό στοιχείο. Δεν είναι απόθεμα. Δεν είναι χρήμα.

2 . 2 Ιστορική Εξέλιξη

2 . 2 . 1 Αντιπραγματισμός

Για να φθάσουν στο επίπεδο που βρίσκονται σήμερα οι εξελιγμένες, οικονομικά, κοινωνίες διανύθηκε μακρύς και δύσβατος ιστορικός δρόμος, παράλληλος με τον μακρύ και δύσβατο δρόμο που διάνυσε η κρατική οργάνωση της κοινωνίας, η εξημέρωση των ηθών και η καλλιέργεια των επιστημών.

Ο άνθρωπος δεν είναι αυτάρκης. Όποτε παράγει πλεόνασμα επιδιώκει να το ανταλλάξει με πράγματα που στερείται. Αποζητεί την ανταλλαγή και όταν διαπιστώσει ότι τα παράγουν ή τα διαθέτουν άλλοι άνθρωποι, την πραγματοποιεί. Από το σημείο αυτό ξεκινά η εμπορική δραστηριότητα που είναι σχεδόν όσο παλαιά όσο και όποια άλλη ανθρώπινη κοινωνική δραστηριότητα.

Στην αυγή της ανθρώπινης ιστορίας ο μόνος δυνατός τρόπος εμπορικής δραστηριότητας ήταν ο **αντιπραγματισμός**, η άμεση ανταλλαγή πραγμάτων με άλλα πράγματα. Η υποθετική λογική του αντιπραγματισμού είναι : «Είμαι κυνηγός, σκότωσα σήμερα το πρωί δύο ελάφια αλλά μόνο ένα αρκεί για να τραφεί, σήμερα και αύριο, η οικογενειακή μου ομάδα. Χρειάζομαι όμως, εκείνα τα μακριά, λεία κλαδιά της μελιάς που γίνονται τα καλύτερα ακόντια. Οι τρωγλοδύτες στο απέναντι βουνό ζούνε σε δάσος με πολλές μελιές αλλά δεν αφήνουν κανέναν να πλησιάσει. Θα τους πάω το ελάφι που περισσεύει και θα ζητήσω τόσα κλαδιά μελιάς όσα τα δάκτυλα των χεριών και του ποδιού μου, (εννοώντας δέκα πέντε). Αν δεν δεχθούν να δώσουν τόσα για ένα ελάφι θα τους δώσω και το μισό δέρμα του ελαφιού που σκότωσα πριν από δύο μέρες».

Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε πόσο αβέβαιη χρονοβόρα και συχνά επικίνδυνη διαδικασία είναι ο αντιπραγματισμός. Απαιτεί την **ταυτόχρονη, διπλή σύμπτωση αναγκών** που είναι κάτι ασυνήθιστο – αν οι τρωγλοδύτες θέλουν ψάρι αντί για ελάφι ή αν η πυρκαγιά κατάστρεψε το δάσος, ο κυνηγός θα επιστρέψει άπρακτος. Ο αντιπραγματισμός επιμηκύνει τον χρόνο διαπραγμάτευσης και αραιώνει και κάνει επίμοχθες τις ευκαιρίες συναλλαγής.

2 . 2 . 2 Χρηματικά Αγαθά

Η ανθρώπινη, όμως, επίνοια που – και τότε όπως και τώρα – ελαύνεται, σπρώχνεται από την ασίγηστη επιθυμία για περισσότερα αγαθά, για μεγαλύτερη ασφάλεια, για ελάττωση μόχθου και για εξοικονόμηση χρόνου, οδήγησε, βαθμιαία και στο μέτρο που αναπτυσσόταν η ανθρώπινη νοημοσύνη, στην γενικότερη αποδοχή ενός και μόνου πράγματος που θα ήταν, αυτό και μόνο, αποδεκτό για ανταλλαγή με οποιοδήποτε άλλο πράγμα.

Στην ομηρική εποχή και κοινωνία ήταν ένα οικόσιτο ζώο, το βόδι. Το τίμημα της χάλκινης πανοπλίας ήταν εννέα βόδια, της χρυσής εκατό.

Η γενικότερη αποδοχή ενός και μόνου, συγκεκριμένου και πρακτικά ωφέλιμου αγαθού που θα χρησίμευε ως **μέτρο διατίμησης**, ως **μέσο συναλλαγής** και ως **απόθεμα αξίας**, σημειώνει την απαρχή της ιστορίας του χρήματος, την αρχή του θεσμού του χρήματος, ενός κοινωνικού θεσμού που μπόρεσε να εμφανισθεί και να αναπτυχθεί επειδή είχαν ήδη αρχίσει να αναπτύσσονται πολιτειακοί και άλλοι κοινωνικοί θεσμοί που προστάτευαν την ιδιοκτησία και κατοχύρωναν τις συμφωνίες μεταξύ των ανθρώπων.

Και δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε την διευκόλυνση των συναλλαγών, την εξοικονόμηση χρόνου, την μείωση μόχθου και την οικονομική ανάπτυξη – σε σύγκριση, βέβαια, με το καθεστώς του πρωτόγονου αντιπραγματισμού – που έφερε η αποδοχή του βοδιού ως μέσου συναλλαγής, ως χρήματος. Ούτε, άλλωστε, το βόδι ήταν το μόνο ωφέλιμο αγαθό που χρησιμοποιήθηκε ως χρήμα. Σε άλλες κοινωνίες πρώιμης ανάπτυξης κυκλοφόρησαν, ως μορφές χρήματος διαφόρων ειδών κοχύλια, φτερά σπανίων πουλιών, δόντια φαλαινών και άλλα πολλά, όσα μπορεί να επινοήσει η ανεξάντλητη ανθρώπινη εφευρετικότητα.

Το κοινό χαρακτηριστικό τους, όμως, ήταν η **πρακτική χρησιμότητα** του καθενός από αυτά είτε για διατροφή - όπως το βόδι – είτε για διακόσμηση – όπως τα φτερά – η **σχετική σπανιότητα** και, φυσικά η **γενική αποδοχή** από όλα τα μέλη της κοινωνίας. (Στην εξελιγμένη εποχή μας, από τα τρία χαρακτηριστικά τα δύο παραμένουν αμετακίνητα).

Με την αύξηση των συναλλαγών που προκάλεσε η χρήση του χρήματος, με την εμπορική και οικονομική ανάπτυξη που ακολούθησε τις αυξημένες συναλλαγές αναπτύχθηκε και η γνώση της εξορυκτικής και της μεταλλουργίας με συνέπεια τα δύο «ευγενή» προϊόντα της τελευταίας, ο χρυσός και ο άργυρος να καταστούν τα κατ'εξοχήν χρηματικά μέταλλα, η γοητεία των οποίων παραμένει απαραμείωτη έως την εποχή μας.

Τα δύο αυτά μέταλλα συγκεντρώνουν με τρόπο ιδεώδη τα χαρακτηριστικά του νομισματικού αγαθού. Είναι χρήσιμα και περιζήτητα για την κατασκευή κοσμημάτων, είναι απαραίτητα σε πολλές επιστημονικές, ιατρικές και οδοντιατρικές εφαρμογές, είναι σπάνια γιατί η εξόρυξη και ο καθαρισμός απαιτούν έργο, δαπάνη άλλων πόρων και πολύ χρόνο. Τέλος, σε αντίθεση με άλλα αγαθά που χρησιμοποιήθηκαν ως χρήμα, είναι διαιρετά, φορητά και αναλλοίωτα κάτι που δεν ισχύει για το βόδι, τα κοχύλια ή τα δόντια της φάλαινας. Αλλά ούτε και για τα περισσότερα μέταλλα (με εξαίρεση τον λευκόχρυσο – πλατίνα) που υστερούν ως προς την σπάνι και την αλλοίωση.

Τα δύο ευγενή μέταλλα χρησιμοποιήθηκαν, για αιώνες, ως χρήμα και οι συναλλαγές γίνονταν έναντι **βάρους** χρυσού ή αργύρου, διαδικασία ανασφαλής και χρονοβόρα. Η επόμενη προοδευτική εξέλιξη σημειώθηκε, σύστοιχα με την κραταίωση και εμπέδωση της κρατικής εξουσίας, όταν ο μονάρχης στις Ασιατικές κοινωνίες και ο τύραννος στις Ελληνικές πολιτείες υποχρέωσαν τους εμπόρους να τους παραδίδουν τα ευγενή μέταλλα προκειμένου να κόψουν **νομίσματα** που διευκόλυναν τις

συναλλαγές με μέτρηση νομισμάτων αντί για ζύγιση. Ο ηγεμόνας παρακρατούσε ένα μέρος του πολύτιμου μετάλλου, ως δικαίωμα νομισματοκοπείου, και το υπόλοιπο το απέδιδε ως νόμισμα, ειδικά σφραγισμένο, στους εμπόρους. Η ανάγκη διευκόλυνσης, εξασφάλισης και επιτάχυνσης των εμπορικών συναλλαγών δικαιολογούσε την παρακράτηση – εφ’ όσον δεν ήταν ληστρική – κι έτσι το μεταλλικό νόμισμα ξεκίνησε την μακραιώνη σταδιοδρομία του από το Βασίλειο της Λυδίας στην Μικρά Ασία τον 7^ο αιώνα π.χ. μέχρις ότου υποβιβάσθηκε στο επίπεδο του επικουρικού χρήματος στο πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα μ.Χ.

Η εισαγωγή και εξάπλωση του μεταλλικού νομίσματος ως χρήματος γενικά αποδεκτού, οδήγησε στη κοπή νομισμάτων από ευτελέστερα μέταλλα για να διευκολυνθούν οι μικρότερες συναλλαγές. Τα νομίσματα αυτά – με την σφραγίδα της πολιτείας που τα έκοβε – χρυσά, αργυρά, χάλκινα η ανάμικτα- είχαν εκτός από την εσωτερική, υλική αξία και την υποτιθέμενη εγγύηση γνησιότητας του μετάλλου που η σφραγίδα τους δήλωνε. Αυτό, φυσικά, δεν εμπόδισε συχνά την νόθευση και συνακόλουθη υποτίμηση τους.

2 . 2 . 3 Η παγίδα

Στην νομισματική ιστορία είναι πολύ συχνότερες οι περιπτώσεις νόθευσης και υποτίμησης του μεταλλικού νομίσματος όποτε η πολιτική εξουσία θέλησε να δαπανήσει περισσότερα από όσα μπορούσε ή ήθελε να φορολογήσει. Χαρακτηριστική είναι η θλιβερή νομισματική ιστορία της όψιμης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ενώ λαμπρό παράδειγμα προς μίμηση αποτέλεσαν οι αυστηρές νομισματικές πρακτικές της Αθηναϊκής Ηγεμονίας και του Ανατολικού Ρωμαϊκού (Βυζαντινού) Κράτους που διατήρησαν αλώβητο το νόμισμά τους, για αιώνες, καθιστώντας το αποδεκτό μέσο συναλλαγής όχι μόνο μέσα στο κράτος τους αλλά από τις Στήλες του Ηρακλέους έως τα βάθη της Σκυθίας.

2 . 2 . 4 Το μεγάλο βήμα

Οι αιώνες, ωστόσο, κύλησαν και από την εποχή της Αναγέννησης το μεγάλο εργαστήριο προόδου γίνεται η Δυτική Ευρώπη όπου αναφαίνονται οι πρώτες, σύγχρονου τύπου, κρατικές οντότητες, Αγγλία, Γαλλία και Ισπανία.

Την εποχή των μεγάλων γεωγραφικών ανακαλύψεων, της κατάκτησης του Δυτικού Ημισφαιρίου από τους Ισπανούς και Πορτογάλους, η ποσότητα χρυσού και αργύρου που εισέρρευσε στην Δυτική Ευρώπη ήταν τέτοια που προκάλεσε έντονο πληθωρισμό, δηλαδή, γενική αύξηση των τιμών, με συνέπειες ολέθριες για την τάξη των αριστοκρατών αλλά ευεργετικές για την τάξη των αστών εμπόρων.

Η αστική τάξη επιζητούσε ισχυρή, κεντρική, κρατική εξουσία σε αντίθεση με την φεουδαρχική, αριστοκρατική πολυαρχία και αταξία. **Το εμπόριο χρειάζεται σαφές νομικό πλαίσιο για την επιτυχή διεξαγωγή του, αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων, ταχεία και αμερόληπτη επίλυση των εμπορικών διαφορών και σχετική ελευθερία κινήσεων.** Η Αγγλία ήταν η χώρα όπου όλα αυτά τα στοιχεία συνυπήρχαν και γι’ αυτό εκεί σημειώθηκε το επόμενο μεγάλο βήμα.

Οι Αγγλοι χρυσοχόοι του 17ου αιώνα είχαν ισχυρά, απαραβίαστα, μεταλλικά κιβώτια όπου εναπόθεταν τα πολύτιμα μέταλλα που επεξεργάζονταν. Οι πλούσιοι έμποροι και αστοί, καθώς και μερικοί αριστοκράτες, επιζητούσαν τρόπο διασφάλισης, από

διάρρηξη και κλοπή, των χρυσών νομισμάτων, κοσμημάτων και άλλων τιμαλφών τους. Απέκτησαν λοιπόν, βαθμιαία, την συνήθεια να τα καταθέτουν στους χρυσοχόους - που φημίζονταν και για την αξιοπιστία τους – έναντι **υπογεγραμμένων αποδείξεων** που ανέγραφαν το ποσό και την αναγνώριση υποχρέωσης του χρυσοχόου να το επιστρέψει μόλις του εμφανισθεί η απόδειξη.

Οι αποδείξεις αυτές σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισαν να κυκλοφορούν ως χρήμα, ήταν τα πρώτα «χαρτονομίσματα» με πλήρες «μεταλλικό αντίκρουσμα» δηλαδή, μπορούσαν να ανταλλαχθούν, οποτεδήποτε, με πολύτιμο μέταλλο είτε από τον καταθέτη είτε από εκείνον στον οποίο τις έδινε ο καταθέτης.

Η ανάγκη για διευκόλυνση, εξασφάλιση και επιτάχυνση των συναλλαγών επενήργησε και στην περίπτωση αυτή όπως είχε επενεργήσει και στην καθιέρωση του ενός και μόνου ανταλλακτικού αγαθού και στην καθιέρωση του ευγενούς μετάλλου και στην καθιέρωση του μεταλλικού νομίσματος.

Οι «αποδείξεις κατάθεσης» που εξέδιδαν οι χρυσοχόοι κυκλοφορούσαν ταυτόχρονα και παράλληλα με τα χρυσά και αργυρά νομίσματα και θεωρούνταν, όπως και εκείνα, ισοδύναμα μέσα πληρωμής και ισοδύναμα αποθέματα αξίας. Είχαν, όμως, το πρόσθετο πλεονέκτημα να μεταφέρονται, πιο εύκολα, να αποθηκεύονται ασφαλέστερα, να είναι πιο διαιρετά και γενικά πολύ πιο εύχρηστα. Η προτίμηση στρεφόταν προς αυτά και η χρήση τους έτεινε να γενικευθεί στους πιο δυναμικούς κλάδους της τότε οικονομικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα το «χρήμα» της εποχής να συνίσταται από μεταλλικά νομίσματα και από αποδείξεις χρυσοχόων που έτειναν, βαθμιαία, να αντικαταστήσουν τα νομίσματα στην κυκλοφορία.

2 . 2 . 5 Η Πίστη

Εκείνο που καθιστούσε τις «αποδείξεις» **ισοδύναμες** με τα ευγενή μέταλλα ήταν η **Πίστη**, η πεποίθηση, η βεβαιότητα στην **θέληση και ικανότητα** του χρυσοχόου να τα «εξαργυρώσει» ή να τα «εκχρυσώσει», δηλαδή, να τα ανταλλάξει αμέσως και μόλις του ζητηθεί, στα αργυρά ή χρυσά νομίσματα που ανέγραφε κάθε απόδειξη. Έπρεπε ο χρυσοχόος-εκδότης των αποδείξεων που κυκλοφορούσαν ως χρήμα να διατηρεί, στο ασφαλές και απαραβίαστο χρηματοκιβώτιό του, τα νομίσματα που του κατάθεσαν οι πελάτες του και ακόμα έπρεπε να περιβάλλεται, ο ίδιος, από την λαμπρότερη αίγλη της αξιοπιστίας. Ότι η υπόσχεσή του για άμεση επιστροφή του μετάλλου ήταν και θα συνέχιζε να είναι απαραβίαστη.

Εάν η πίστη κλονιζόταν έστω κατ'ελάχιστο, έστω από την παραμικρή αιτία, οι αποδείξεις έχαναν την γενική αποδοχή και η αξία τους περιοριζόταν στην υλική αξία του χαρτιού στο οποίο ήταν γραμμένες. Στο μηδέν.

Οι χρυσοχόοι αμείβονταν για την υπηρεσία φύλαξης των μεταλλικών νομισμάτων με μια μικρή προμήθεια του επιπέδου από 0,5% έως 3,0% ετησίως επί της μέσης αξίας του κατατεθειμένου μετάλλου και μερικές δεκαετίες μετά την πρώτη εμφάνιση των «αποδείξεων κατάθεσης» οι χρυσοχόοι του Λονδίνου, ενθαρρυσμένοι από την πολιτική και οικονομική σταθερότητα που ακολούθησε τον θρίαμβο του κοινοβουλευτισμού, ύστερα από τον εμφύλιο πόλεμο των μέσων του 17ου αιώνα, έκαναν το επόμενο μεγάλο βήμα που οδήγησε στην σύγχρονη Τραπεζική.

2 . 2 . 6 Το υπέροχο μυστικό

Παρατήρησαν ότι η πρακτική της κατάθεσης των μεταλλικών νομισμάτων και της γενικευμένης κυκλοφορίας των αποδείξεων κατάθεσης είχε πια σταθερά εμπεδωθεί με συνέπεια την σχετικά αραιή ανάληψη του μετάλλου – εκτός ίσως για να πληρωθεί κάποιος υπερήλικας με απαρχαιωμένες οικονομικές αντιλήψεις ή κάποιος ξένος, δύσπιστος προς τις Αγγλικές συναλλακτικές συνήθειες. Η παρατήρηση τους οδήγησε στην συνειδητοποίηση ότι θα μπορούσαν **να δανείζουν, με τόκο (και επιτόκιο περί το 12,5 % ετησίως), χορηγώντας, όμως, το δάνειο όχι σε νόμισμα μεταλλικό αλλά με την μορφή αποδείξεων κατάθεσης.** Εθεσαν, δηλαδή σε κυκλοφορία αποδείξεις κατάθεσης που δεν προήλθαν από πραγματική κατάθεση μετάλλου αλλά ήταν εξίσου πραγματικά ανταλλάξιμες με μέταλλο.

Πίστευαν, οι χρυσοχόοι-δανειστές ότι δανείζοντας σε αξιόπιστους και ικανούς επιχειρηματίες, οι τελευταίοι θα κέρδιζαν, από τις βιοτεχνικές, εμπορικές και εξαγωγικές δραστηριότητές τους ικανές ποσότητες χρυσών και αργυρών νομισμάτων και θα ήταν σε θέση να πληρώσουν τους τόκους και το κεφάλαιο των δανείων. Οι επιχειρηματίες θα προωθούσαν την κερδοφόρα επιχειρηματική τους δραστηριότητα, οι ίδιοι οι χρυσοχόοι θα κέρδιζαν τόκους **βάζοντας μόνο την υπογραφή τους σε χαρτιά** και η εθνική οικονομία θα αποκτούσε για πρώτη φορά στην Ιστορία, μια «ελαστική» μορφή μέσου συναλλαγών, ένα ελαστικό χρήμα που θα αυξομειωνόταν ανάλογα με την φάση του οικονομικού κύκλου.

Η πρακτική του δανεισμού χωρίς μεταβίβαση μετάλλου απο τον δανειστή στον δανειζόμενο, ο δανεισμός με την μορφή μεταβίβασης τίτλων χωρίς μεταλλικό «αντίκρυσμα» βασίστηκε απόλυτα στην **Πίστη που ενέπνεε η υπογραφή του χρυσοχόου-δανειστή.** Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην μετεξέλιξη των χρυσοχόων σε Τραπεζίτες και των επιχειρήσεών τους σε Εκδοτικές Τράπεζες, δηλαδή, ιδιωτικές τράπεζες που εξέδιδαν χαρτονομίσματα διαφόρων αξιών που έφεραν για τίτλο το όνομα του τραπεζίτη καθώς και την υπογραφή του. Οι αποδείξεις που υπέγραφαν κατέληξαν στο να κυκλοφορούν ως «χαρτονόμισμα» με όλες τις ιδιότητες του χρήματος ως γενικά αποδεκτού μέσου πληρωμών και αποθέματος αξίας καθώς και με τα πρόσθετα πλεονεκτήματα της διευκόλυνσης, εξασφάλισης και επιτάχυνσης των συναλλαγών αλλά και με ένα άδηλο αλλά, δυνητικά, μοιραίο πρόβλημα.

2 . 2 . 7 Η μεγάλη παγίδα.

Έπρεπε ο Τραπεζίτης να ασκεί αυτοσυγκράτηση. Έπρεπε να είναι σε θέση, κάθε στιγμή, να εξαργυρώνει το χαρτονόμισμά του και αυτό συνεπαγόταν και την διατήρηση επαρκούς νομισματικού μετάλλου στο χρηματοκιβώτιο για την αντιμετώπιση ασυνήθιστα υψηλής ζήτησης νομισμάτων αλλά και την τήρηση αυστηρών κανόνων στην διαδικασία δανεισμού για να αποφεύγονται οι επισφάλειες, δηλαδή, τα αποτυχημένα δάνεια εκείνα που δεν κατέληγαν σε επιτυχημένη επιχειρηματική δραστηριότητα, κερδοφορία και δυνατότητα επιστροφής του δανείου με τόκο.

Εάν κυκλοφορούσε η παραμικρή φήμη ότι το νομισματικό μέταλλο στο χρηματοκιβώτιο του Χ τραπεζίτη ήταν ανεπαρκές για να καλύψει το σύνολο των αποδείξεων-χαρτονομισμάτων που κυκλοφορούσαν με την υπογραφή του, οι καταθέτες θα έρχονταν ταυτόχρονα, μαζικά, για να αποσύρουν τις μεταλλικές

καταθέσεις τους- με μοιραίες γι'αυτόν συνέπειες. Εάν οι πιστούχοι του δεν του επέστρεφαν τα οφειλόμενα, είτε σε μέταλλο είτε σε χαρτονομίσμα άλλων αξιοπιστών τραπεζιτών- όμως, τα χαρτονομίσματα με την υπογραφή του συνέχιζαν την απειλητική τους κυκλοφορία στην οικονομία τότε και η διαπίστωση των ατυχών δανειστικών του επιλογών θα έτεινε να ενισχύσει την όποια αρνητική φήμη για την φερεγγυότητά του – με μοιραίες πάλι συνέπειες.

Η Οικονομική Ιστορία είναι μνημείο της ανθρώπινης επίνοιας και της ανθρώπινης απληστίας. Η καθιέρωση του χαρτονομίσματος υποβοήθησε καίρια την εκρηκτική ανάπτυξη του εμπορίου και αργότερα της βιομηχανίας και συνέβαλε αποφασιστικά στην εξέλιξη νέων μορφών επιχειρηματικής οργάνωσης όπως η Ανώνυμη Εταιρεία, η Τράπεζα και το Χρηματιστήριο. Δεν είναι, βέβαια, του παρόντος η διεξοδική ανάπτυξη της ιστορίας της Τραπεζικής αλλά πρέπει να επισημανθεί η εναλλαγή, με μονότονη σχεδόν συχνότητα, των περιόδων οικονομικής έξαρσης με περιόδους οικονομικής ύφεσης αιτία των οποίων, τις περισσότερες φορές ήταν **η έλλειψη αυτοσυγκράτησης, η απληστία των τραπεζιτών που επαναλάμβαναν το μοιραίο λάθος να παρατηρούν πιο προσεκτικά το τι έκαναν οι ανταγωνιστές τραπεζίτες (πόσο, δηλαδή, μεγαλύτερο κέρδος βγάζουν) αντί να παρατηρούν πιο προσεκτικά τους πιστούχους τους.**

2 . 2 . 8 Η Κεντρική Τράπεζα

Με τον καιρό και την οδυνηρά αποκτημένη πείρα αλλά και την γιγάντωση της κεντρικής κρατικής διοίκησης, κάθε ανεπτυγμένη χώρα- με πρωτοπόρους την Σουηδία και την Αγγλία - εγκαθίδρυσε Κεντρική Τράπεζα στην οποία συγκεντρώθηκε και κατατέθηκε ο νομισματικός χρυσός που σταδιακά, αποσύρθηκε από τις άλλες τράπεζες, της δόθηκε το αποκλειστικό προνόμιο να εκδίδει χαρτονομίσμα και της ανατέθηκε ο έλεγχος των άλλων εμπορικών τραπεζών και η άσκηση της Νομισματικής Πολιτικής.

Μέχρι την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι Κεντρικές Τράπεζες των ανεπτυγμένων χωρών εξαργύρωναν, χωρίς διατυπώσεις τα χαρτονομίσματα που εξέδιδαν σε χρυσά νομίσματα αξίας, ίσης με εκείνην που ανέγραφε το χαρτονομίσμα. Στην πρακτική αυτή οφείλεται η έκφραση που βλέπαμε στα ελληνικά χαρτονομίσματα (πριν από το ευρώ) «πληρωτέα επί τη εμφανίσει» ή «πληρωτέες με την εμφάνιση» που, θεωρητικά, σήμαινε ότι εμφανίζοντας το χαρτονομίσμα των 1.000 δραχμών στην Κεντρική Τράπεζα, η τελευταία θα μας το αντάλλαζε – όπως και ο χρυσοχός του 17ου αιώνα – με χρυσά νομίσματα της ίδιας αγοραστικής αξίας.

Η έκφραση είναι πια ένα νομισματικό απολίθωμα γιατί με την έκρηξη του πολέμου, το 1914, κάθε χώρα απαγόρευσε την νομισματική κυκλοφορία του χρυσού και ουσιαστικά υποχρέωσε τους πολίτες της να συναλλάσσονται μόνο με χαρτονομίσμα και για τις μικρές συναλλαγές, με κέρματα ευτελούς μεταλλικής αξίας. Η ποσότητα του κυκλοφορούντος χαρτονομίσματος θα ρυθμιζόταν, αποκλειστικά, από τις κρατικές αρχές και σύμφωνα με τις ανάγκες της οικονομίας. Αυτή, τουλάχιστον, ήταν η δικαιολόγηση που προβλήθηκε από όλες τις κυβερνήσεις.

Με την κυκλοφορία του υπερεθνικού νομίσματος που λέγεται ευρώ μέσα στα όρια της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ONE) καταργήθηκε και η όποια ιστορική διασύνδεση του χαρτονομίσματος με την μεταλλική πηγή του. Η ποσότητα του

κυκλοφορούντος χαρτονομίσματος στις χώρες τις ONE καθορίζεται αποκλειστικά από την Διοίκηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ανάλογα με τις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες.

2 . 2 . 9 Πάλι η παγίδα

Ούτε, όμως, οι κυβερνήσεις μπόρεσαν να ασκήσουν την αυτοσυγκράτηση που είναι η προϋπόθεση της επιτυχούς λειτουργίας νομισματικού συστήματος. Πολλές κυβερνήσεις νόμισαν ότι αυξάνοντας την ποσότητα του χαρτονομίσματος θα οδηγούσαν τους πολίτες τους στην ευημερία. Το αποτέλεσμα ήταν οι καταστροφικός πληθωρισμός που εκμηδένιζε την αξία του χαρτονομίσματος και πολύ συχνά οδήγησε στην πλήρη απόρριψή του και στην επιστροφή στον πρωτόγονο αντιπραγματισμό.

Αξίζει εδώ η υπενθύμιση : **Το χρήμα διατηρεί την αγοραστική του δύναμη και την αποθεματική του ικανότητα μόνο όταν υπάρχει εμπιστοσύνη στη κρατική εξουσία και στο τραπεζικό σύστημα και όταν η ποσότητα του είναι περιορισμένη και σε λεπτή, δυναμική συνάρτηση με την αύξηση της παραγωγής στην οικονομία.**

2 . 2 . 10 Η Εμπορική Τραπεζική

Χρειάστηκαν δεκαετίες πείρας, οδυνηρές πολλές φορές, και βαθειάς μελέτης για να κατανοηθούν, έστω και αδρά, οι μηχανισμοί του χρήματος και της κυκλοφορίας του. Στην δυσκολία συνέβαλε και η μετάλλαξη της λειτουργίας των Εμπορικών Τραπεζών που, αφού στερήθηκαν τον νομισματικό χρυσό, δέχθηκαν ως καταθέσεις τα χαρτονομίσματα που εξέδιδε η Κεντρική Τράπεζα, που κυκλοφορούσαν ως χρήμα και μάλιστα ως το αποκλειστικό χρήμα σε κάθε χώρα.

Έναντι αυτών των καταθέσεων, που τις αποκάλεσαν Καταθέσεις Όψεως, δεν έδιναν πιά αποδείξεις, όπως οι παλαιοί χρυσοχόοι, γιατί οι αποδείξεις αυτές θα κατέληγαν να κυκλοφορούν ως χαρτονομίσματα πράγμα που θα αντέβαινε στο αποκλειστικό προνόμιο της έκδοσης χαρτονομίσματος που δόθηκε στην Κεντρική Τράπεζα.

Αντί για αυτό, οι Εμπορικές Τράπεζες έδωσαν, σε κάθε καταθέτη τους με λογαριασμό όψεως, την δυνατότητα να πληρώνει οποιονδήποτε άλλον (ιδιώτη, επιχείρηση, δημόσιο κ.α.) απλά μεταφέροντάς του ένα μέρος του ιδιόκτητου λογαριασμού όψεως, ισόποσου με την οφειλή. Η μεταφορά αυτή γίνεται με επιταγή που δεν είναι άλλο από μια απλή, έγγραφη και ενυπόγραφη διαταγή του καταθέτη, απευθυνόμενη προς την Τράπεζα όπου τηρείται ο λογαριασμός του.

Ο παραλήπτης της επιταγής μπορεί, αν θέλει χαρτονομίσματα, να την εμφανίσει στο ταμείο της Τράπεζας του εκδότη της επιταγής που είναι τότε υποχρεωμένη να την ανταλλάξει (να την εξαργυρώσει) με χαρτονομίσματα (και κέρματα) ισόποσα με το ποσό που αναγράφει η επιταγή, μειώνοντας το υπόλοιπο της κατάθεσης όψεως του εκδότη. Εναλλακτικά, ο παραλήπτης μπορεί να την καταθέσει σε δική του κατάθεση όψεως που τηρεί στην ίδια ή και σε άλλη Εμπορική Τράπεζα με συνέπεια την αύξηση του υπολοίπου στον δικό του λογαριασμό και, μέσω μιάς διατραπεζικής διαδικασίας, την ισόποση μείωση του υπολοίπου της κατάθεσης όψεως του εκδότη.

Η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος με λογαριασμούς όψεως διευκόλυνε εντυπωσιακά τις συναλλαγές και την οικονομική ανάπτυξη αλλά, όπως και στην περίπτωση των χρυσοχόων, έκρυβε την ίδια παγίδα.

Ο Τραπεζίτης όπως και ο παλαιός χρυσοχός, πρέπει να είναι πάντοτε σε θέση να πληρώνει, σε χαρτονόμισμα, το ποσό που του ζητούν οι καταθέτες του. **Το χαρτονόμισμα πήρε την θέση του μετάλλου**, οι σύγχρονοι τραπεζίτες δέχονται καταθέσεις χαρτονομισμάτων σε λογαριασμούς που αποκαλούνται όψεως και δανείζουν, όπως και οι παλαιοί χρυσοχόοι, δίνοντας, όχι πια χρυσό αλλά ούτε και χαρτονομίσματα- που πήραν την θέση του χρυσού. **Δανείζουν δίνοντας λογαριασμούς όψεως που, ωστόσο, είναι πρόσθετο χρήμα** – όπως ακριβώς και οι «αποδείξεις» χωρίς αντίκρισμα μετάλλου που έδιναν οι παλαιοί χρυσοχόοι, όταν ανακάλυψαν το υπέροχο μυστικό της Τραπεζικής και ένοιωσαν ότι μπορούσαν να δανείζουν, να κερδίζουν τόκους και να πλουτίζουν βασισμένοι στην εμπεδωμένη πίστη ότι το μέταλλο υπάρχει ακέραιο, στα χρηματοκιβώτια και θα πληρωθεί αμέσως, μόλις εμφανισθούν οι υπογεγραμμένες «αποδείξεις» του χρυσοχόου. Αλλοίμονο, όμως, αν **όλοι** οι κάτοχοι των αποδείξεων **εμφανισθούν ταυτόχρονα!!! Αλλοίμονο και αν όλοι οι κάτοχοι καταθέσεων όψεως (και ταμειυτηρίου) εμφανισθούν ταυτόχρονα ζητώντας χαρτονόμισμα !!!**

Στις οικονομικά εξελιγμένες κοινωνίες, πάνω από το 70% των πληρωμών, σε όγκο, γίνεται με την μεταβίβαση λογαριασμών όψεως από πρόσωπο σε πρόσωπο. Η επιταγή δεν είναι χρήμα, είναι μια απλή εντολή προς τον τραπεζίτη να προβεί σε κάποια κίνηση σχετική με τον λογαριασμό όψεως του εκδότη της επιταγής. Χρήμα είναι η κατάθεση όψεως που κινείται - μέσω της επιταγής - από πρόσωπο σε πρόσωπο ή μετατρέπεται σε χαρτονόμισμα μειώνοντας το υπόλοιπο του λογαριασμού όψεως. Να σημειωθεί εδώ πόσο μεγάλη διευκόλυνση, έναντι του ποσοτικά άκαμπτου χαρτονομίσματος, συνιστά η δυνατότητα της κατάθεσης όψεως να επιτρέπει την επακριβή - χωρίς ανάγκη για «ρέστα» και άλλα δύσχρηστα υπόλοιπα - πληρωμή οποιουδήποτε ποσού.

Μπορεί, φυσικά, να αναρωτηθεί κανείς εδώ αν οι καταθέσεις Ταμειυτηρίου είναι χρήμα. Η απάντηση είναι άμεση και αρνητική. **Δεν μπορεί κανείς να αγοράσει τίποτε με τον λογαριασμό ταμειυτηρίου.** Πρέπει να μετατρέψει το υπόλοιπο του λογαριασμού ταμειυτηρίου σε μετρητά- στο ταμείο της τράπεζας ή σε ταμειολογιστική μηχανή- και με τα μετρητά χαρτονομίσματα να προβεί στην αγορά ή να μεταφέρει το υπόλοιπο του λογαριασμού ταμειυτηρίου σε κατάθεση όψεως και να εκδόσει επιταγή για το **ακριβές** ποσό. Η κατάθεση ταμειυτηρίου είναι απόθεμα αξίας αλλά όχι μέσο αγοραπωλησίας. Δεν είναι χρήμα.

Η κατάθεση ταμειυτηρίου δεν είναι επομένως, χρήμα, εφόσον δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο συναλλαγής. Επειδή, όμως, μπορεί να μετατραπεί ταχύτατα και ανέξοδα στην μία ή στην άλλη μορφή χρήματος αποκαλείται πλησιόχρημα (near money) και η εξέλιξη του παρακολουθείται στενά από τις Νομισματικές Αρχές.

Συγκεφαλαιώνοντας, λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι το **Χρήμα στην εποχή μας συνίσταται κυρίως από Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις Τραπεζών.** Το χαρτονόμισμα είναι οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της Κεντρικής Τράπεζας (που με κρατική άδεια δεν υποχρεώνεται πιά να πληρώνει μέταλλο με την εμφάνιση των χαρτονομισμάτων). Οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις των εμπορικών τραπεζών, που έχουν την μορφή Καταθέσεων Όψεως, είναι επίσης χρήμα και απομένει, τέλος το

ιστορικό επιβίωμα που λέγεται νομισματικό κέρμα, η μόνη μορφή χρήματος που δεν είναι υποχρέωση τράπεζας και γι' αυτό – σε αντίθεση με το χαρτονόμισμα- αναγράφει ή μάλλον, ανέγραφε, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ.

Πιστεύεται από πολλούς στις μέρες μας ότι ένας εξελιγμένος τύπος κάρτας (που λειτουργεί συνδεδεμένη με κατάθεση όψεως) καθώς και το ηλεκτρονικό, «έξυπνο» βαλάντιο (πορτοφόλι) θα εξαφανίσουν τελείως το χαρτονόμισμα και το νομισματικό κέρμα. Ενδέχεται να γίνει αυτό αλλά δεν πρέπει να αγνοείται ένα πολύ μεγάλο προσόν του «μετρητού». **Η ανωνυμία.**

Εδώ, όμως, πρέπει να γίνει μια απαραίτητη διευκρίνιση της πρότασης που διατυπώθηκε αρκετές φορές, ότι, δηλαδή, χορηγώντας ένα δάνειο ο τραπεζίτης δημιουργεί νέο χρήμα

3 . ΤΟ ΔΑΝΕΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΝΕΟ ΧΡΗΜΑ

Στους Πίνακες Π3 και Π4 εμφανίζεται, σχηματικά και πολύ απλοποιημένα, η δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών, μέσω των δανείων που χορηγούν, να δημιουργούν νέες βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις εις βάρος τους, απαιτήσεις που έχουν την μορφή καταθέσεων όψεως και που κυκλοφορούν ως μέσα πληρωμής, ως χρήμα.

Αρχίζουμε, στον Π3 (σελ.15), με κατάθεση χαρτονομίσματος των 100 από τον Α σε λογαριασμό όψεως της τράπεζάς του. Τώρα ο Α έχει κατάθεση όψεως 100 δηλαδή, έχει απαίτηση από την τράπεζα για 100 ενώ, ταυτόχρονα, η τράπεζα του οφείλει 100. Η βραχυπρόθεσμη αυτή οφειλή της τράπεζας είναι χρήμα επειδή είναι και απόθεμα αξίας αλλά και μέσο αγοραπωλησίας (ο Α μπορεί να πληρώσει υπογράφοντας επιταγές). Η κύρια λειτουργία της τράπεζας είναι να δέχεται καταθέσεις και να δίνει δάνεια με σκοπό το κέρδος από την διαφορά των τόκων.

Θα υποθέσουμε τώρα ότι η τράπεζα δανείζει στον Β τα 100, επιτρέποντάς του να πληρώσει με επιταγή το ποσό που οφείλει στον Γ, θέτοντας στην διάθεσή του λογαριασμό όψεως 100 (ανοίγοντας, όμως, ταυτόχρονα, εις βάρος του και ισόποσο δανειακό λογαριασμό όπου θα χρεώνει τους τόκους). Εκείνο που παρατηρούμε αμέσως είναι ότι η πράξη του δανεισμού προκάλεσε ισόποση αύξηση καταθέσεων. Η κατάθεση όψεως (χρήμα) του Α παραμένει στα 100 αλλά και δημιουργήθηκε μια νέα κατάθεση όψεως (χρήμα) του Β ποσού 100.

Ο Β υπογράφει επιταγή 100, μηδενίζοντας έτσι την δική του κατάθεση όψεως, δίνει την επιταγή στον Γ ο οποίος την καταθέτει στον λογαριασμό όψεως που τηρεί στην ίδια τράπεζα. Η κατάθεση όψεως (χρήμα σε μετρητά) του Α παραμένει στα 100, η κατάθεση όψεως του Β εξαφανίστηκε (παρέμεινε, όμως, η υποχρέωσή του να εξοφλήσει το δάνειο της τράπεζας) αλλά και δημιουργήθηκε μια νέα κατάθεση όψεως (χρήμα) του Γ ποσού 100. Το σύνολο των καταθέσεων όψεως (χρήματος) είναι πλέον 200.

Θα υποθέσουμε τώρα ότι η τράπεζα δανείζει 100 στον Δ που οφείλει το ίδιο ποσό στον Ε, όπως φαίνεται στον Πίνακα Π3 οπότε η συνέχεια θα είναι ατέρμων και αυτοτροφοδοτούμενη καταλήγοντας, στην πρώτη φάση της, στην εικόνα του Πίνακα Π4 (σελ.15), που μπορεί να προξενήσει αρκετή ανησυχία.

Η τράπεζα έχει στα ταμεία της μόνο 100, είναι, όμως, υποχρεωμένη να πληρώσει, συνολικά, 300 αν εμφανισθούν, ταυτόχρονα, ζητώντας το υπόλοιπο της κατάθεσής τους, οι Α, Γ και Ε ενώ ελπίζει ότι οι Β, Δ και Ζ θα αποδειχθούν αξιόπιστοι και αξιόχρεοι και θα εξοφλήσουν, με τόκο και έγκαιρα, το συνολικό χρέος τους των 300.

Οι απαιτήσεις των καταθετών Α, Γ και Ε έναντι της τράπεζας καλύπτονται όχι από την ύπαρξη χαρτονομίσματος στα ταμεία της αλλά από την απαίτηση της τράπεζας έναντι των πιστούχων της Β, Δ και Ζ που άν, η απαίτηση, μετατραπεί ολόκληρη και έγκαιρα σε μετρητά, η τράπεζα θα μπορέσει να ικανοποιήσει και τις απαιτήσεις των καταθετών της. Το πρόβλημα, όμως, έγκειται στις λέξεις *έγκαιρα* και *ολόκληρη*.

Αυτή η ανταλλαγή απαιτήσεων που ουσιαστικά είναι μια ανταλλαγή υποσχέσεων με άνισο χρονικό ορίζοντα πραγματοποίησης, συνιστά την οικονομική δικαιολόγηση της ύπαρξης και λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος. Δικαιολογεί και την υψηλότερη τοκοφορία του μεγαλύτερου χρονικού ορίζοντα. Η τράπεζα δημιουργεί χρήμα δανείζοντας χρήματα, τα μέσα, δηλαδή, με τα οποία θα ενεργοποιηθεί πρόσθετη (επιτυχημένη ;) επιχειρηματική δραστηριότητα που θα καταλήξει σε αυξημένη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, σε αύξηση πλούτου, που για να αγορασθεί θα πρέπει να έχει από πριν κυκλοφορήσει στην αγορά αυξημένη ποσότητα χρήματος. Ο κύκλος είναι πλήρης. (και περισσότερα στην σελ. 20).

Η τράπεζα, όπως άλλωστε και όλες οι τράπεζες, εμπνέει Πίστη στους καταθέτες της, αλλιώς δεν θα της εμπιστεύονταν τα χρήματά τους, αλλά και εμπνέεται από την πίστη στον νόμο των πιθανοτήτων. Πιστεύει και ελπίζει ότι οι Α, Γ, και Ε δεν χρειάζονται αμέσως όλα τα μετρητά. Και όχι μόνο αυτό. **Πιστεύουν και οι ίδιοι** ότι η τράπεζά τους διαθέτει στα ταμεία της άθικτο το ποσό των 300 και όσο το πιστεύουν θα παραμένουν ήσυχοι ενώ η τράπεζά τους θα κερδίζει τόκους με ακόμα μεγαλύτερη ησυχία. Τι θα γίνει, όμως, αν ένας από τους πιστούχους, τους οφειλέτες της τράπεζας ή οι δύο ή και οι τρεις τους αθετήσουν την δέσμευση να επιστρέψουν τα δανεικά ;

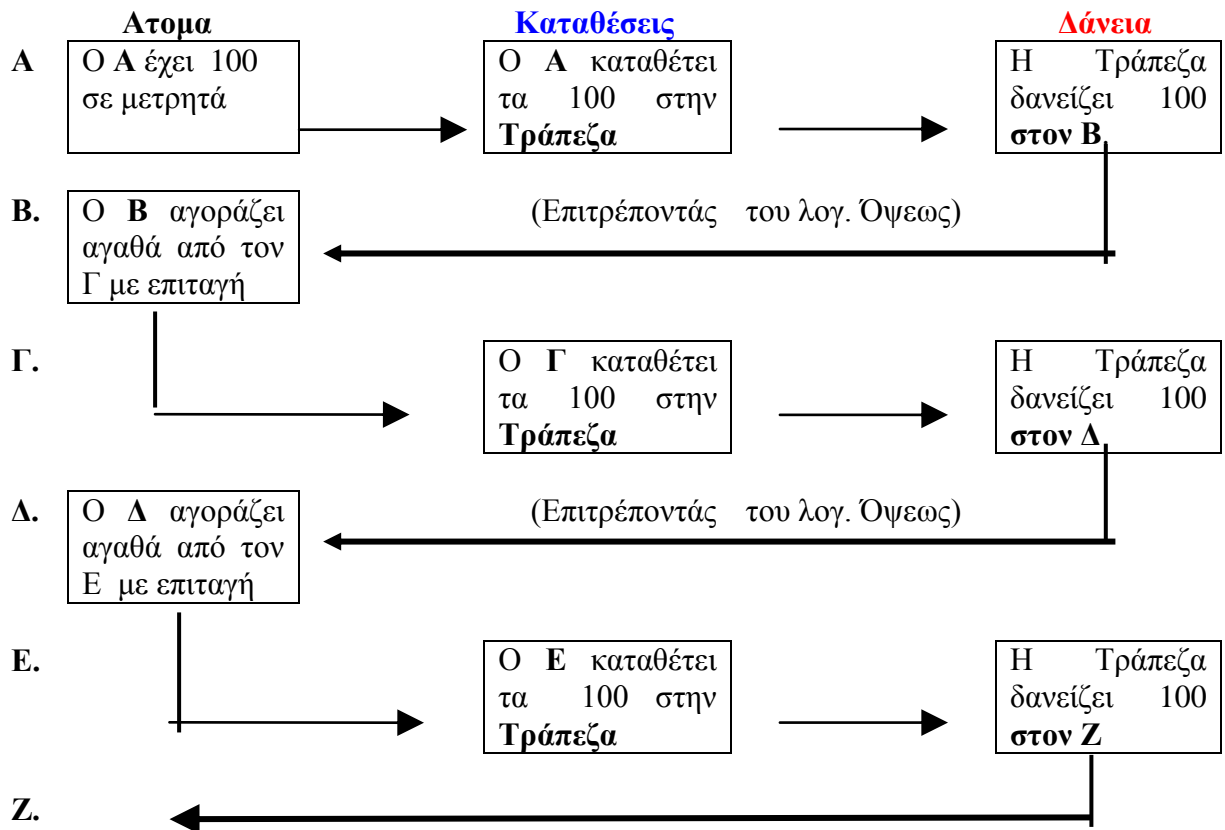
Τι θα συμβεί αν τα δάνεια της τράπεζας ατυχήσουν ; Τι θα συμβεί τότε στο υπέροχο μυστικό της τραπεζικής τέχνης και επιστήμης ; Επειδή, λοιπόν, η σημασία των τραπεζών είναι τεράστια για την κάθε εθνική αλλά και για την παγκοσμιοποιημένη σύγχρονη οικονομία διαπιστώνεται η προσπάθεια που κατέβαλαν και καταβάλλουν κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμοί για την εποπτεία και τον έλεγχο της λειτουργίας των τραπεζών, προσπάθεια που αποκρυσταλλώθηκε, από το 1988 και μετά, στα εποπτικά συστήματα της Βασιλείας (BASEL I και BASEL II).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί μια παρατήρηση που κάνουν μερικοί όταν πληροφορούνται – από επίσημες πηγές - ότι η Κυβέρνηση επιδιώκει να περιορίσει το χρήμα που κυκλοφορεί στην αγορά για να μειώσει τον πληθωρισμό, την γενικευμένη αύξηση των τιμών των προϊόντων και υπηρεσιών. Τους κάνει εντύπωση όταν ακούν τότε ότι η Τράπεζα της Ελλάδος προβαίνει σε ενέργειες για «να μειώσει την πιστωτική επέκταση», να περιορίσει, δηλαδή, τα δάνεια των τραπεζών, ενώ νομίζουν ότι το μόνο που θα είχε να κάνει η Τράπεζα της Ελλάδος θα ήταν να σταματήσει να τυπώνει χαρτονομίσματα.

Ύστερα από την ανάλυση που προηγήθηκε, βλέπουμε ότι το μόνο που έχει να κάνει η Τράπεζα της Ελλάδος - από την πλευρά της - είναι να περιορίσει τις πιστώσεις επιβάλλοντας στις εμπορικές τράπεζες τα μέτρα που θα εξετάσουμε παρακάτω. Η

ποσότητα του χρήματος θα περιορισθεί. Ο πληθωρισμός είναι πρώτιστα νομισματικό φαινόμενο, ιδίως σε μακρόχρονο ορίζοντα, αλλά όχι μόνο νομισματικό. Χρειάζονται και άλλα μέτρα, φορολογικά, δημοσιονομικά και κατασταλτικά, σε συνδυασμό με τα νομισματικά, για να είναι αποτελεσματική η προσπάθεια τιθάσευσής του.

Π3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Π4. ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΠΙΣΤΗ

Όταν γίνουν αυτές οι απλές κινήσεις η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής :

A Απαιτεί 100	από την Τράπεζα	στην Τράπεζα	B Οφείλει 100
Γ Απαιτεί 100	από την Τράπεζα	Η ΤΡΑΠΕΖΑ	στην Τράπεζα Δ Οφείλει 100
		έχει	
E Απαιτεί 100	από την Τράπεζα	μετρητά 100	στην Τράπεζα Z Οφείλει 100

ο Α, ο Γ και ο Ε πιστεύουν ότι έχει ο κάθε ένας τους 100 στην Τράπεζα

Η Τράπεζα διαθέτει στο ταμείο της μόνο 100 σε μετρητά

ο Β, ο Δ και ο Ζ οφείλουν, ο κάθε ένας τους, 100 στην Τράπεζα

Πρίν, όμως, αναπτύξουμε το κύριο θέμα αξίζει να εξετάσουμε την διαδικασία δημιουργίας χρήματος από το σύνολο των εμπορικών τραπεζών μιάς χώρας, αρκετά ώριμης τραπεζικά, όπου ένα ποσοστό των καταθέσεων – ας πούμε το 20% - δεν δανείζεται αλλά τηρείται στα ταμεία προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις των καταθετών για μετρητά. Υποτίθεται ότι οι καταθέτες είναι αρκετές εκατοντάδες χιλιάδων ενώ οι πιστούχοι είναι μερικές δεκάδες χιλιάδων και, κατά συνέπεια, λειτουργεί, υπό ομαλές κοινωνικές συνθήκες, ο νόμος των πιθανοτήτων. Δεν εμφανίζονται ταυτόχρονα όλοι ή οι περισσότεροι καταθέτες ενώ η μεγάλη πλειονότητα των πιστούχων είναι συνεπείς, εξοφλούν εντόκως τα δάνειά τους και η τράπεζα εμφανίζει ικανοποιητικά κέρδη. Όλα αυτά στην σειρά των παρακάτω Πινάκων από Α1 έως Α6 όπου εμφανίζεται, σχηματικά και πολύ απλοποιημένα, ο φθίνων ρυθμός αύξησης των καταθέσεων όψεως (χρήματος) που δημιουργούνται από την πράξη του τραπεζικού δανεισμού. Η αύξηση έχει καταληκτικό, μέγιστο όριο, επειδή οι τράπεζες δεσμεύουν στα ταμεία τους μέρος των καταθέσεων που δέχονται προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυξημένη ζήτηση μετρητών.

3 . 1 Τραπεζικό Χρήμα

Ο Α έχει 100 σε μετρητά που έφερε από το ταξίδι στην Γερμανία και τα καταθέτει στην Τράπεζα.

Η τράπεζα **αποκτά** 100 που εμφανίζονται στο Ενεργητικό της, (Ταμείο).

Ταυτόχρονα, η Τράπεζα **οφείλει** 100 στον Α και εμφανίζει το ποσό αυτό στο Παθητικό της, (Καταθέσεις).

A1	Ε	Τράπεζα Α		Π
	Ταμείο	100	Καταθέσεις	100

Η τράπεζα τηρεί 20 στο Ταμείο για να αντιμετωπίσει τυχόν απαίτηση του Α για μετρητά και δανείζει 80 στον Β.

Το δάνειο συνιστά απαίτηση της Τράπεζας από τον Β και εμφανίζεται στο Ενεργητικό της (Χορηγήσεις).

A2	Ε	Τράπεζα Α		Π
	Ταμείο	20	Καταθέσεις	100
	Χορηγήσεις	80		

Ο Β αγοράζει αμέσως αγαθά από τον Γ και τον πληρώνει με τα 80 που δανείστηκε από την Τράπεζα Α είτε με επιταγή είτε με μετρητά που αντλεί από την Τράπεζα Α

Ο Γ καταθέτει τα 80 στην Τράπεζά του με συνέπεια το **Τραπεζικό Σύστημα** να εμφανίζει την εικόνα

A3	Ε Σύνολο Εμπορικών Τραπεζών Π	
	Ταμείο 100	Καταθέσεις 180
	Χορηγήσεις 80	

Οι Τράπεζες, στο σύνολό τους, διαθέτουν τώρα 100 σε μετρητά στα Ταμεία τους και οφείλουν 180 στους Καταθέτες τους.

Πιστεύουν ότι η διατήρηση ρευστού χρήματος σε ποσοστό 20% των Καταθέσεων συνιστά ικανοποιητική ασφάλεια και επομένως διακρατούν 36 στα Ταμεία και δανείζουν 64 στον Δ.

A4	Ε Σύνολο Εμπορικών Τραπεζών Π	
	Ταμείο 20	Καταθέσεις 100
	Ταμείο 16	Καταθέσεις 80
	Χορηγήσεις 80	
	Χορηγήσεις 64	
	180	180

Ο Δ αγοράζει αγαθά από τον Ε και πληρώνει με τα 64 που δανείστηκε από Τράπεζα.

Ο Ε καταθέτει τα 64 στην Τράπεζά του η οποία διακρατεί το 20% (12,80) στα Ταμεία της και δανείζει τα 51.20 στον Ζ.

Οι κινήσεις στο Σύνολο του Τραπεζικού συστήματος εμφανίζονται συνοπτικά στον Πίνακα Α 5

A5	Ε	Σύνολο Εμπορικών Τραπεζών	Π	
	Ταμείο	20,00	Καταθέσεις	100,00
	Ταμείο	16,00	Καταθέσεις	80,00
	Ταμείο	12,80	Καταθέσεις	64,00
	Χορηγήσεις	80,00		
	Χορηγήσεις	64,00		
	Χορηγήσεις	51,20		
	Σύνολο	<u>244,00</u>	Σύνολο	<u>244,00</u>

Η ατέρμων διαδικασία συνεχίζεται αλλά με φθίνοντα ρυθμό αύξησης των καταθέσεων.

Τελικά, η κατάσταση στο Τραπεζικό Σύστημα εμφανίζεται παρακάτω.

A6	Ε	Σύνολο Εμπορικών Τραπεζών	Π	
	Ταμείο	100,00	Καταθέσεις	500,00
	Χορηγήσεις	400,00		
	Σύνολο	<u>500,00</u>	Σύνολο	<u>500,00</u>

Οι **Καταθέσεις** στις Τράπεζες, ωστόσο, είναι **οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους** που κυκλοφορούν ως μέσα πληρωμής, δηλαδή, ως χρήμα.

Η εισροή των 100 στο Τραπεζικό Σύστημα προκάλεσε αύξηση των μέσων πληρωμής, του χρήματος, κατά 400 επειδή κάθε χορήγηση δανείου προκαλεί αύξηση των καταθέσεων που είναι μέσα πληρωμής. Προκαλεί αύξηση του χρήματος.

Η αύξηση των καταθέσεων, όμως, δεν είναι απεριόριστη, είναι φθίνουσα επειδή οι Τράπεζες διακρατούν μετρητά στα ταμεία τους για να αντιμετωπίσουν αναλήψεις μετρητών από τους καταθέτες τους. Στην περίπτωσή μας διακρατούσαν το 20%.

Στο προηγούμενο παράδειγμα η διαχρονική πορεία των καταθέσεων ήταν: **100,00, 80,00, 64,00 .....** που θυμίζει σειρά όρων γεωμετρικής πρόοδου

Είναι πράγματι μιá φθίνουσα γεωμετρική πρόοδος το άθροισμα των όρων της οποίας μας δίνει το μέγιστο ύψος των καταθέσεων του Τραπεζικού Συστήματος.

Εάν $a = 100,00$ αρχική κατάθεση
 $r = 0,80$ επειδή κάθε όρος είναι 80% του προηγούμενου
 $n = \infty$ προς το άπειρο
 επειδή

$$s = \frac{a(1-r^n)}{1-r}$$

Όπου S= το άθροισμα των όρων γεωμετρικής προόδου

$$s = \frac{100(1-0,8^{100})}{1-0,8} = 500$$

Στον Ισολογισμό Α6 της προηγούμενης σελίδας εμφανίζεται η κατάληξη της διαδικασίας η οποία είναι αναστρέψιμη – συμμετρικά – εάν αντί για **αρχική κατάθεση** στον ισολογισμό Α1, γίνει **αρχική ανάληψη**. Τότε, το τραπεζικό σύστημα θα οδηγηθεί σε μείωση του συνολικού ύψους των καταθέσεων, δηλαδή, σε μείωση της ποσότητας του χρήματος κατά 500.

Στην περίπτωση αύξησης, όπως παρουσιάστηκε στους Ισολογισμούς Α1 έως Α6, το τελικό ύψος των καταθέσεων θα είναι στην πραγματικότητα κάπως μικρότερο από 500 επειδή και οι ίδιοι οι καταθέτες προτιμούν **να διακρατούν μια ποσότητα μετρητών για τα μικροέξοδά τους**, με συνέπεια την ελάττωση της δυνατότητας του τραπεζικού συστήματος να εξαντλήσει την θεωρητική του δυνατότητα (το r είναι μικρότερο, στον τύπο της γεωμετρικής προόδου με συνέπεια μικρότερο S).

3 . 2 Περιορισμός του κινδύνου

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι οι εμπορικές τράπεζες είναι σε θέση να πολλαπλασιάσουν – με ταχύτατο ρυθμό – το χρήμα με συνέπεια την ενθάρρυνση της ανάληψης επιχειρηματικών κινδύνων ή και την διευκόλυνση της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών, πράγμα που παρατηρήθηκε πάνω από 150 χρόνια από τότε, δηλαδή, που εμπεδώθηκε το σύγχρονο σύστημα της εμπορικής τραπεζικής.

Η δυνατότητα των εμπορικών τραπεζών να πολλαπλασιάζουν το χρήμα συνεπάγεται και την δυνατότητά τους να το περιορίζουν εξίσου δραστικά εάν σημειωθούν μαζικές αναλήψεις μετρητών ή εάν η Κεντρική Τράπεζα επιβάλει στις Εμπορικές Τράπεζες να διακρατούν μεγαλύτερο ποσοστό μετρητών στα ταμεία τους ή αν τους επιβάλει να καταθέτουν, σε μετρητά, στην ίδια την Κεντρική Τράπεζα ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο ποσοστό των βραχυπροθέσμων καταθέσεών τους (όψεως και ταμειωτηρίου). Η ίδια γεωμετρική πρόοδος που οδηγεί στην αύξηση προκαλεί ισόρρυθμη συρρίκνωση με δραματικά αρνητικές συνέπειες στην παραγωγική δραστηριότητα από έλλειψη μέσων συναλλαγής, από έλλειψη χρήματος.

Στο σημείο, όμως, αυτό πρέπει να εξηγηθεί με μεγαλύτερη λεπτομέρεια γιατί είναι τόσο απαραίτητη η λειτουργία των εμπορικών τραπεζών. Πρέπει να εξηγηθεί η καίρια συμβολή τους στην δημιουργία του χρήματος χωρίς την οποία είναι αδύνατη η αύξηση της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών.

Τελείως σχηματικά και απλά άς υποθέσουμε ότι ένας επιχειρηματίας, με γνώση του αντικειμένου και της αγοράς του, διαθέτει € 1.000,00 από τα ίδια του κεφάλαια αλλά χρειάζεται τουλάχιστον € 3.000,00 για να μπορέσει να παραγάγει και να πωλήσει σε ένα χρόνο, 100 μονάδες νέου προϊόντος με τιμή πώλησης € 6,00 ανά μονάδα.

Αυτό σημαίνει ότι από την προσωπική του επιχειρηματική ενέργεια θα αυξηθεί, μέσα στον επόμενο χρόνο, ο συνολικός, πραγματικός, πλούτος που παράγει η εθνική οικονομική δραστηριότητα κατά € 6.000,00 (100 μονάδες X € 6,00). Για να αγοραστεί αυτός ο πρόσθετος πλούτος πρέπει να υπάρξει, μέσα στην αγορά και μέσα στον επόμενο χρόνο, πρόσθετη αγοραστική δύναμη, στραμμένη προς την επιχείρησή του. Ένα μέρος – μάλλον μικρό - αυτής της αγοραστικής δύναμης θα προέλθει από την μείωση της αγοράς άλλων ανταγωνιστικών προϊόντων επειδή ο επιχειρηματίας είναι ικανός να πείσει τους υποψήφιους πελάτες του να επιλέξουν και να αγοράσουν τα δικά του προϊόντα.

Το πιο σημαντικό τμήμα της πρόσθετης αγοραστικής δύναμης θα διαχυθεί μέσα στην αγορά από την δαπάνη που θα υποχρεωθεί να κάνει η επιχείρησή του για την αγορά πρώτων και βοηθητικών υλών, για την ενοικίαση εγκαταστάσεων και μηχανημάτων και για την πληρωμή μισθών και ημερομισθίων. Το σύνολο, ωστόσο, της αρχικής δαπάνης ανέρχεται σε € 3.000,00 όπως είδαμε πιο πάνω. Ο ίδιος διαθέτει μόνο € 1.000,00 και μόνο μια τράπεζα μπορεί να του δανείσει τα απαραίτητα, πρόσθετα € 2.000,00.

Η τράπεζα δανείζοντας € 2.000,00 δεν βγάζει από το ταμείο της χαρτονομίσματα αξίας € 2.000,00, απλά του επιτρέπει να εκδώσει επιταγές, συνολικού ύψους μέχρι € 2.000,00, προς τους πωλητές πρώτων υλών και μηχανημάτων. Του χορηγεί μία κατάθεση όψεως δημιουργώντας ισόποση ποσότητα χρήματος που θα κυκλοφορήσει στην αγορά με τις πολλαπλασιαστικές δυνατότητες που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Φυσικά, ανοίγει και δανειακό λογαριασμό ύψους € 2.000,00 όπου θα φαίνεται η υποχρέωσή του να εξοφλήσει και θα χρεώνονται και οι τόκοι που θα επιβαρύνουν το δάνειό του.

Από τα δικά του € 1.000,00 που τα είχε σε κατάθεση όψεως άς πούμε ότι θα πάρει € 600,00 σε μετρητά για να πληρώσει ενοίκιο, προκαταβολές και μικροέξοδα. (Η μείωση του λογαριασμού όψεως κατά € 600,00 μειώνει, βέβαια, την δυνατότητα της τράπεζας να χορηγήσει δάνεια αλλά δεν μειώνει την ποσότητα του κυκλοφορούντος στην αγορά χρήματος που, όπως είναι γνωστό, είναι το άθροισμα των χαρτονομισμάτων και των καταθέσεων όψεως). Όμως, η κατάθεση όψεως που του χορήγησε η τράπεζα θα μεταφερθεί στις άλλες τράπεζες με τις επιταγές που θα υπογράψει.

Θα μηδενισθεί, φυσικά, στην τράπεζά του όπου μόνο ο δανειακός του λογαριασμός θα του θυμίζει την υποχρέωσή του, αλλά στις άλλες τράπεζες όπου θα κατατεθούν τα € 2.000,00 θα κινηθεί η πολλαπλασιαστική διαδικασία που επιτρέπει την δημιουργία επαρκούς πρόσθετης ποσότητας χρήματος για την αγορά του αυξανόμενου πλούτου.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι με μία απλή, λογιστική κίνηση και υπό την προϋπόθεση ότι τηρεί την στατιστικά ασφαλή αναλογία μεταξύ καταθέσεων και ρευστών διαθεσίμων η τράπεζα δημιουργεί νέους λογαριασμούς όψεως δηλαδή νέο χρήμα.

Η τεράστια αυτή δυνατότητα της εμπορικής τραπεζικής έδωσε πανίσχυρη ώθηση στην εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη αλλά, δυστυχώς, εκτράπηκε επανειλημμένα σε υπέρμετρες δανειοδοτήσεις με συνέπεια την αύξηση των καταθέσεων όψεως - αλλά και άλλων βραχυπροθέσμων καταθέσεων που μετατρέπονται ταχύτατα σε χρήμα - σε βαθμό δυσανάλογο με το χαρτονόμισμα που

όπως γνωρίσαμε παραπάνω εκδίδεται μόνο από την κεντρική τράπεζα. Εκτός από την πληθωριστική πίεση η εξέλιξη αυτή προκάλεσε πολύ συχνά και ανησυχία για τις δυνατότητες των εμπορικών τραπεζών να αποδώσουν – όπως όφειλαν – χαρτονομίσμα ίσο με το υπόλοιπο των βραχυπροθέσμων καταθέσεων τους.

Ήταν δηλαδή αρκετά συχνές οι περιπτώσεις των λεγομένων « τραπεζικών πανικών» όπου πανικόβλητοι οι καταθέτες έτρεχαν στις τράπεζες να αποσύρουν τα ρευστά χρήματα (χαρτονομίσματα) από τους λογαριασμούς όψεως (και ταμειυτηρίου) αλλά οι τράπεζες δεν διέθεταν τα απαραίτητα χαρτονομίσματα για όλους τους καταθέτες τους.

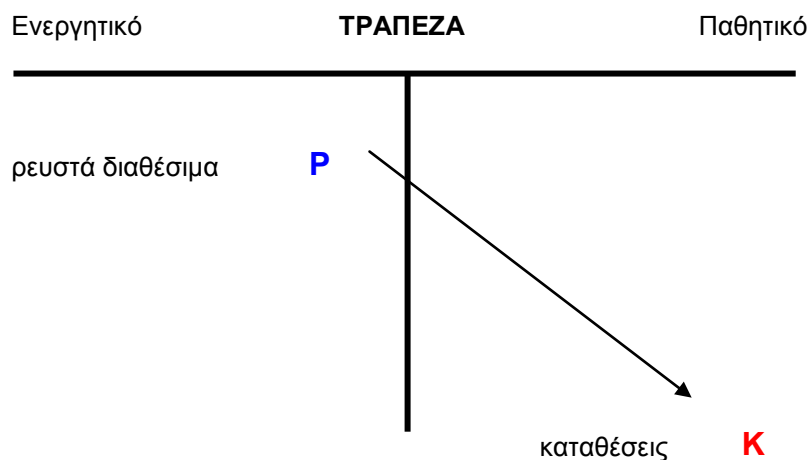
Θεωρητικά, η τράπεζα θα μπορούσε να πληρώσει τους καταθέτες όψεως αν ήταν σε θέση να απαιτήσει και να εισπράξει αμέσως τα ποσά που είχε δανείσει. Αυτό όμως είναι στην πράξη απραγματοποίητο, τα δάνεια δεν μαζεύονται τόσο γρήγορα, με συνέπεια η τράπεζα να χρεοκοπήσει και με πρόσθετη, ολέθρια για την ευρύτερη οικονομία συνέπεια να απολεσθούν οι καταθέσεις όψεως (και ταμειυτηρίου) των πελατών της δηλαδή να εξαφανισθεί χρήμα και πλησιόχρημα από την αγορά.

Η χρεοκοπία μιας τράπεζας διαφέρει πολύ από την χρεοκοπία μιάς οποιασδήποτε άλλης επιχείρησης η οποία έχει, βέβαια, δυσάρεστες συνέπειες για τους ιδιοκτήτες, τους εργαζόμενους και τους εμπορικούς πιστωτές της. Ενδέχεται, όμως, η ατυχία της αυτή να είναι ευεργετική για τους ανταγωνιστές της. Η χρεοκοπία μιάς τράπεζας συνεπάγεται την εξαφάνιση καταθέσεων, την εξαφάνιση χρήματος, των μέσων, δηλαδή, πληρωμής για χιλιάδες ανθρώπους και επιχειρήσεις με δραματικές συνέπειες στην γενικότερη λειτουργία της οικονομίας.

3 . 3 Η πρώτη φάση της εποπτείας

Η οδυνηρή αυτή εμπειρία οδήγησε τις κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων χωρών, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, να επιβάλουν στις κεντρικές τους τράπεζες την υποχρέωση να ελέγχουν την λειτουργία των εμπορικών τραπεζών μέσα στην επικράτειά τους. Η κυριότερη μορφή του ελέγχου, σε πρώτη φάση, ήταν η επιβολή υποχρέωσης στις εμπορικές τράπεζες να τηρούν μετρητά στο ταμείο τους – ρευστά διαθέσιμα - σε ύψος ίσο με το 8% έως 12% των βραχυπροθέσμων υποχρεώσεων τους προς τους καταθέτες (κυρίως καταθέσεις όψεως και ταμειυτηρίου με δυνατότητα άμεσης ανάληψης). Τα ποσοστά αυτά ορίστηκαν εμπειρικά με βάση στατιστικές παρατηρήσεις. Οι τράπεζες μπορούσαν είτε να τηρούν τα μετρητά στο ταμείο τους στο ύψος που προαναφέρθηκε είτε να τηρούν ένα μέρος του συνολικού αυτού ύψους ως κατάθεση στην κεντρική τράπεζα (κατάθεση ισοδύναμη με μετρητά μιά και η κεντρική τράπεζα ήταν η τράπεζα που τύπωνε και κυκλοφορούσε τα χαρτονομίσματα στη χώρα).

Σχηματικά, η εικόνα του Ισολογισμού Τράπεζας έπρεπε να έχει για απαραβίαστο σκελετό την σχέση που εμφανίζεται στο σχ. 1

Όπου ο λόγος $\frac{P}{K} = 8\%$ ή 10% ή 12% ανάλογα με το αν η Κεντρική Τράπεζα ήθελε να περιορίσει ή να αυξήσει την ποσότητα του κυκλοφορούντος χρήματος.

Οι γενικές αυτές αρχές διατηρήθηκαν για πάνω από 100 χρόνια σε όλες τις ανεπτυγμένες οικονομίες αλλά το αποτέλεσμα της εφαρμογής του δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικό και οδήγησε συχνά σε τραπεζικούς πανικούς που συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό μεγάλες οικονομικές κρίσεις όπως εκείνη του 1929 – 1933.

Η βαθύτερη κατανόηση της οικονομικής λειτουργίας πριν και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, προκάλεσε την ανάγκη αυστηρότερου και πιο επιστημονικά θεμελιωμένου ελέγχου της τραπεζικής λειτουργίας επειδή είχε αποδειχθεί πλέον ότι η κύρια αιτία της δημιουργίας οικονομικών κρίσεων ήταν η έλλειψη επαρκούς αυτοσυγκράτησης του τραπεζικού συστήματος που επιδιώκοντας το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος, χρησιμοποιώντας την δυνατότητα παραγωγής χρήματος ήταν η πηγή της οικονομικής αστάθειας είτε με την μορφή του πληθωρισμού είτε με την μορφή του υπέρμετρου περιορισμού των πιστώσεων που οδηγούσε σε οικονομική ύφεση και μαζική ανεργία.

Οι κεντρικές τράπεζες των μεγάλων ανεπτυγμένων χωρών ίδρυσαν το 1930 την Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (Bank of International Settlements, BIS) στην Βασιλεία της Ελβετίας και η οποία ενεργεί ως Κεντρική Τράπεζα των Κεντρικών Τραπεζών των 55 χωρών που συμμετέχουν στο σύστημα αυτό. Η BIS ενεργεί συντονιστικά προς χάριν του Διεθνούς Τραπεζικού Συστήματος δημοσιεύει πολύ σημαντικά στατιστικά στοιχεία και εκπονεί και εκδίδει επιστημονικές εργασίες με θέματα καίριας σημασίας και για το διεθνές αλλά και για τα εθνικά τραπεζικά συστήματα.

Η πιο σημαντική πρωτοβουλία της μέχρι σήμερα ήταν οι ονομαζόμενες συμφωνίες της Βασιλείας I και της Βασιλείας II που συνιστούν την δεύτερη και πιο διεθνοποιημένη φάση ελέγχου του τραπεζικού συστήματος.

Βασικό στοιχείο που ξεχωρίζει αυτούς τους πύο σύγχρονους τρόπους εποπτικής παρακολούθησης από τους παλαιότερους είναι η μεγαλύτερη έμφαση που δίνεται στην λεγόμενη «κεφαλαιακή επάρκεια» σε αντιδιαστολή με την παλαιότερη, κύρια έμφαση στην επάρκεια «ρευστών διαθεσίμων».

4 . Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΚΑΙ Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ

Η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (ΤΔΔ), είναι η διεθνής οργάνωση των Κεντρικών Τραπεζών. Σκοπός της είναι « η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ Κεντρικών Τραπεζών και άλλων διεθνών οργανισμών που επιδιώκουν την νομισματική και οικονομική σταθερότητα».

Λειτουργεί μέσω εξειδικευμένων επιστημονικών και μελετητικών υποεπιτροπών, διοικείται από την Γενική της Γραμματεία ενώ την γενική κατεύθυνση και χάραξη πολιτικής δίνει η ετήσια Γενική της Συνέλευση στην οποία μετέχουν οι Διοικητές των 55 μελών της (Κεντρικών Τραπεζών).

Η ΤΔΔ παρέχει τραπεζικές υπηρεσίες σε Κεντρικές Τράπεζες όλου του κόσμου (όχι μόνο στα μέλη της), εκπονεί μελέτες, συλλέγει και εκδίδει στατιστικά στοιχεία σχετικά με την διεθνή οικονομία και προσφέρει τραπεζικές υπηρεσίες αποκλειστικά σε διεθνείς οργανισμούς που έχουν παραπλήσιους σκοπούς όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Διεθνής Τράπεζα με τις Θυγατρικές της.

Η έδρα της είναι στην Βασιλεία της Ελβετίας και ιδρύθηκε, όπως προαναφέρθηκε, με βάση τους όρους της Διεθνούς Συμφωνίας της Χάγης το 1930 που ρύθμισε τελικά το ζήτημα των Γερμανικών επανορθώσεων του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Το μετοχικό της κεφάλαιο ανήκει στις 55 Κεντρικές Τράπεζες που είναι μέλη της.

4 . 1 Οργάνωση Κεντρικών Τραπεζών

Μέσα στο πλαίσιο επιδίωξης της αποτελεσματικότερης οργάνωσης των Κεντρικών Τραπεζών, η ΤΔΔ έχει σκοπό να καταστήσει την νομισματική πολιτική των 55 μελών της, αλλά και όσων άλλων αποδέχονται τις αρχές της, πιο διαφανή και πιο προβλέψιμη.

Παρά το ότι η νομισματική πολιτική κάθε χώρας χαράσσεται από την πολιτική εξουσία και παρά το γεγονός ότι οι Κεντρικές Τράπεζες κάθε χώρας συμβάλλουν, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, στην χάραξη της πολιτικής αυτής, έχει διαπιστωθεί ότι είναι πολύ δύσκολη η αποφυγή της κερδοσκοπίας σε καθεστώς ελεύθερης και συνεχώς απελευθερούμενης οικονομίας και τραπεζικής πρακτικής. Η τάση προς τον υπέρμετρο δανεισμό ενισχύει τις κερδοσκοπικές δραστηριότητες δημιουργώντας μεγάλες ποσότητες χρηματικών κεφαλαίων δυσανάλογων σε μέγεθος με την παραγωγή. Επέρχεται μια διάσταση ανάμεσα στην «νομισματική» και στην «πραγματική» οικονομία με ανεξέλεγκτες και, τελικά, πάντα δυσάρεστες συνέπειες.

Τα ελεύθερα αυτά κεφάλαια ερευνούν διεθνώς για ευκαιρίες μεγαλύτερης κερδοφορίας. Εάν τοποθετηθούν σε μια χώρα που εμφανίζει αρκετά καλές προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης αλλά έχει ανώριμο τραπεζικό σύστημα μπορεί να συμβεί αυτό που εμφανίστηκε σχηματικά στον Πίνακα Α1 της σελ. 16. Μιά ξαφνική

αύξηση των καταθέσεων – δηλαδή, του χρήματος – με πολλαπλασιαστικές συνέπειες στην ποσότητά του χωρίς αντίστοιχη δυνατότητα της παραγωγής να δημιουργήσει αγαθά και υπηρεσίες και με συνέπεια τον καταστροφικό πληθωρισμό, την κατάρρευση της ισοτιμίας του νομίσματος, την αδυναμία εξαγωγών και τελικά την εξίσου ξαφνική, μαζική, αποχώρηση των κεφαλαίων με αποτέλεσμα την κατάρρευση της οικονομίας από έλλειψη χρήματος.

Η αποτυχία εφαρμογής ευέλικτης και ορθής νομισματικής πολιτικής και η καθυστέρηση έγκαιρης εφαρμογής νομισματικών μεταρρυθμίσεων – κατά προτίμηση, ταυτόχρονα, μεταξύ των 55 μελών αλλά και όσο περισσότερων Κεντρικών Τραπεζών, σε συνεργασία και με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο – οδήγησε σε απώλειες τεραστίων χρηματικών ποσών με οδυνηρές κοινωνικές συνέπειες. Στην περίπτωση της μαζικής, ξαφνικής μεταφοράς κεφαλαίων που αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο, θα έπρεπε, μεταξύ άλλων, η Κεντρική Τράπεζα της χώρας υποδοχής να επιβάλει, αμέσως, στις Εμπορικές Τράπεζες που δέχονται τις μαζικές καταθέσεις πολύ ψηλά ποσοστά υποχρεωτικών ρευστών διαθεσίμων για να περιοριστεί δραστικά η λειτουργία του πολλαπλασιαστικού μηχανισμού. Αυτό, όμως, χρειάζεται διεθνή συνεργασία με άλλες Κεντρικές Τράπεζες και με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, παράδειγμα που από μόνο του δικαιολογεί την ύπαρξη της ΤΔΔ ως συντονιστικού οργάνου των Κεντρικών Τραπεζών της παγκοσμιοποιημένης σύγχρονης οικονομίας.

Οι Κεντρικές Τράπεζες κάθε χώρας εφαρμόζουν την εθνική νομισματική πολιτική με δύο, κυρίως, τρόπους. Ο πρώτος είναι ο καθορισμός του βασικού επιτοκίου με το οποίο χρηματοδοτούν τις εμπορικές τράπεζες της χώρας τους όποτε οι τελευταίες έχουν ανάγκη ρευστών διαθεσίμων (επειδή, για παράδειγμα, οι καταθέτες κάνουν μαζικές αναλήψεις ρευστών από λογαριασμούς όψεως και ταμειυτηρίου για να πληρωθούν εποχικά αυξημένες δαπάνες, μισθοί και δώρα χριστουγέννων). Αυξάνοντας το επιτόκιο η Κεντρική Τράπεζα υποχρεώνει τις εμπορικές να περιορίσουν τα δάνεια που χορηγούν, αυξάνοντας και αυτές με την σειρά τους τα επιτόκια και περιορίζοντας έτσι και την δημιουργία πρόσθετου χρήματος που θα συνέβαλε στην αύξηση των τιμών. Το αντίθετο θα συνέβαινε αν μείωνε το επιτόκιο.

Ο δεύτερος τρόπος είναι η αγορά ή πώληση κρατικών ομολόγων που διαθέτει η Κεντρική Τράπεζα στο χαρτοφυλάκιο της. Όταν πωλεί ομόλογα στις εμπορικές τράπεζες, οι τελευταίες τα πληρώνουν με τα ρευστά τους διαθέσιμα με συνέπεια τον περιορισμό της δυνατότητάς τους να χορηγήσουν δάνεια. Το αντίθετο συμβαίνει όταν αγοράζει ομόλογα από τις τράπεζες. Με την αυξομείωση των ρευστών διαθεσίμων των εμπορικών τραπεζών η Κεντρική Τράπεζα ελέγχει, σε σημαντικό βαθμό, την οικονομική δραστηριότητα της χώρας της.

Η ΤΔΔ, όπως εύκολα εννοείται, δίνει ιδιαίτερη σημασία σε δύο ευαίσθητους παράγοντες της νομισματικής πολιτικής, στην διεθνή της διάσταση. Στην διαφάνεια των όρων για επάρκεια ρευστών διαθεσίμων και στην κανονιστική ρύθμιση της κεφαλαιακής επάρκειας των εμπορικών τραπεζών.

4 . 2 Η ρύθμιση της κεφαλαιακής επάρκειας

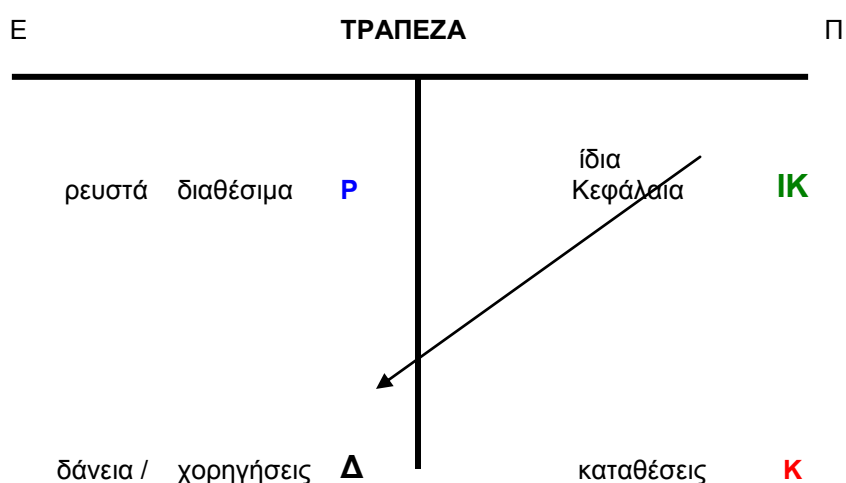
Η πολιτική της κεφαλαιακής επάρκειας αναφέρεται σε δύο βασικά στοιχεία του Ισολογισμού κάθε εμπορικής τράπεζας. Αφ' ενός, στα Ίδια Κεφάλαια (μετοχικό

κεφάλαιο και αποθεματικά), αφ'ετέρου, στα Δάνεια και γενικά στις κερδοφόρες (έντοκες) τοποθετήσεις των περιουσιακών τους στοιχείων.

Η εμπειρία έχει καταδείξει ότι τα δύο αυτά βασικά στοιχεία, από τα οποία εξαρτάται η βιωσιμότητα κάθε τράπεζας αλλά και ευρύτερα η ισορροπία της οικονομίας, έχουν την τάση να εμφανίζονται, λογιστικά, υπερεκτιμημένα σε ποσότητα και ποιότητα, να απέχουν, δηλαδή, από τις εκτιμήσεις της αγοράς που είναι και ο τελικός διαιτητής όλων των οικονομικών αξιών.

Κύριο, λοιπόν, μέλημα της ΤΔΔ ήταν και παραμένει η επιδίωξη επίτευξης διεθνώς συμφωνημένων κανόνων που θα καθορίζουν την σχέση (τον λόγο) Ιδίων κεφαλαίων προς Δάνεια και Χορηγήσεις $\left(\frac{IK}{\Delta}\right)$ με σκοπό την προστασία των τραπεζικών συστημάτων των χωρών μελών, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα 2.

Όπου ο λόγος $\left(\frac{IK}{\Delta}\right)$ πρέπει να προσδιορισθεί σε ποσοστό ανάλογο με την διάθρωση και την ποιότητα των δανείων και χορηγήσεων.

Η κύρια, επομένως, λειτουργία της ΤΔΔ είναι ο καθορισμός – ύστερα από εξαντλητικές διαβουλεύσεις – των διεθνώς αποδεκτών όρων κεφαλαιακής επάρκειας. Η κοινή αποδοχή και νομοθετικά κατοχυρωμένη εφαρμογή των όρων αυτών έχει μεγάλη σημασία για την αποτροπή των τάσεων για κερδοσκοπικό δανεισμό που, από την φύση του, οδηγεί αναπόδραστα σε σοβαρές οικονομικές κρίσεις.

4 . 3 Η διαφάνεια των όρων για επάρκεια ρευστών διαθεσίμων

Η πολιτική που εφαρμόζει κάθε Κεντρική Τράπεζα σχετικά με το ποσοστό ρευστών διαθεσίμων που πρέπει να τηρούν στα ταμεία τους οι εμπορικές τράπεζες έναντι των καταθέσεων των πελατών τους (ο λόγος $\frac{P}{K}$ της σελ. 21), έχει και αυτή καίρια σημασία για την οικονομική σταθερότητα κάθε χώρας.

Οι εμπορικές τράπεζες πρέπει να αποθαρρύνονται από την δημιουργία υπέρμετρης ποσότητας χρήματος όποτε η ασυγκράτητη αισιοδοξία των οικονομικώς δρώντων προσώπων και οι απαιτήσεις τους για επιχειρηματικά δάνεια, βασισμένα σε μάλλον χαλαρές προϋποθέσεις επιτυχίας, μπορεί να οδηγήσει σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις.

Η πολιτική, όμως, που διέπει τα επιθυμητά ποσοστά ρευστών διαθεσίμων είναι δύσκολο να γίνει αντικείμενο κοινής αποδοχής επειδή υπάρχουν ιδιάζουσες συνθήκες σε συγκεκριμένες περιοχές και χώρες ή και σε βιομηχανικούς κλάδους όπου χρειάζεται ιδιαίτερη ευελιξία στην τραπεζική χρηματοδότηση όταν η δραστηριότητα είναι σε ύφεση ή σε έξαρση.

Για τον λόγο αυτό η ΤΔΔ, στο θέμα της επάρκειας των ρευστών διαθεσίμων, περιορίζεται σε κυρίως συμβουλευτικό και καθοδηγητικό ρόλο χωρίς να έχει συγκροτήσει ειδική υποεπιτροπή διαβούλευσης, όπως έκανε στο θέμα της ρύθμισης της κεφαλαιακής επάρκειας.

5 . Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Η ΤΔΔ συγκρότησε το 1974 την δωδεκαμελή Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking Supervision, B.C.B.S.) που ήταν και παραμένει η κινητήρια δύναμη της διατύπωσης των δύο Συμφωνιών της Βασιλείας (Basel Accords), του 1988 και του 2004.

5 . 1 Βασιλεία I (1988)

Ο όρος αυτός δηλώνει τον κύκλο των διαβουλεύσεων που έγινε με την συμμετοχή των κεντρικών τραπεζιτών και κατέληξε στην σύμφωνη διατύπωση ενός κειμένου που ορίζει τα ελάχιστα όρια κεφαλαιακής επάρκειας των εμπορικών τραπεζών.

Η έμφαση που δόθηκε ήταν στην ανάγκη να διαθέτει κάθε τράπεζα ένα ικανοποιητικό ύψος σαφώς καθορισμένων Ιδίων Κεφαλαίων (μετοχικού, αποθεματικών, ομολόγων κλπ.) προκειμένου να είναι σε θέση να απορροφήσει ζημιές από ατυχείς χρηματοδοτήσεις. Η προσοχή εστιάστηκε, κυρίως, στον πιστωτικό κίνδυνο, στον κίνδυνο, δηλαδή, που προέρχεται από τα δάνεια και που συνιστά την μεγαλύτερη απειλή για κάθε τράπεζα.

Η πρωτοτυπία της Βασιλείας I έγκειται στο ότι δεν αντιμετωπίζει τα δάνεια σαν ένα, συνολικό και αδιαφοροποίητο μέγεθος αλλά υποχρεώνει κάθε τράπεζα να διαβαθμίσει να κατατάξει το σύνολο των δανείων της σε πέντε κατηγορίες ανάλογα με τον ενδεχόμενο κίνδυνο και να διατηρεί διαφορετικού ύψους Ίδια Κεφάλαια για κάθε κατηγορία. Η αρχή που πρωτανεύει είναι ότι όσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος, τόσο περισσότερα Ίδια Κεφάλαια πρέπει να τον καλύπτουν.

Η λογική της Βασιλείας I είναι άμσση. Δεν συντρέχει ο ίδιος κίνδυνος σε ένα δάνειο € 100,00 για αγορά πρώτων υλών προς μιά συνοικιακή βιοτεχνία που κατασκευάζει μεταλλικά τραπεζοκαθίσματα και σε έναν ελεύθερο επαγγελματία που ζητεί ισόποσο δάνειο για να αγοράσει οικόπεδο και να κτίσει κατοικία που θα χρησιμοποιείται και

ως επαγγελματική στέγη. Παρά το ότι και οι δύο έχουν μακρόχρονες, ικανοποιητικές οικονομικές επιδόσεις και ανέπιληπτο συναλλακτικό ήθος.

Αλλά και για τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται διεθνώς, ο δανεισμός ενός Βρεταννικού ή Γερμανικού Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όπως για παράδειγμα ο Δήμος του Λονδίνου, δεν διατρέχει τον ίδιο κίνδυνο με τον δανεισμό του Δήμου της Καλκούτας. Ο Δήμος του Λονδίνου βρίσκεται σε χώρα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στον οποίο δεν ανήκει η Ινδία.

Κάθε μία από τις πέντε κατηγορίες δανεισμού έχει ένα ποσοστό βαρύτητας, «στάθμισης». Οι πέντε συμφωνημένες σταθμίσεις είναι, **0% , 10% , 20% , 50% , και 100%** ενώ το γενικό ποσοστό των απαιτούμενων Ιδίων Κεφαλαίων είναι το **8%** κάθε δανεισμού, το ύψος του οποίου, όμως, μειώνεται ανάλογα με την μείωση της στάθμισης.

Για παράδειγμα, το δάνειο προς την βιοτεχνία, σύμφωνα με την κατάταξη της Βασιλείας I, εμπίπτει στην κατηγορία στάθμισης 100%, που σημαίνει ότι είναι στην κατηγορία του μεγαλύτερου τραπεζικού κινδύνου. Κατά συνέπεια, για τα € 100,00 η τράπεζα πρέπει να τηρεί – για το εκάστοτε υπόλοιπο του δανείου αυτού - Ίδια Κεφάλαια ίσα με 8% των εκάστοτε απαιτήσεών της. Μόλις εκταμιεύσει το δάνειο των € 100,00 θα πρέπει να τηρεί , για την συγκεκριμένη αυτή απαίτηση, το 8% των € 100,00 δηλαδή, € 8,00. Κατά το μέτρο που θα εξοφλείται το δάνειο θα μειώνεται και το αναλογούν ποσό των Ιδίων κεφαλαίων αλλά ο λόγος των Ιδίων Κεφαλαίων προς το υπόλοιπο του Δανείου θα παραμένει σταθερός στο 8%.

Επειδή, σύμφωνα με την κατάταξη της Βασιλείας I, τα στεγαστικά δάνεια έχουν στάθμιση 50%, η τράπεζα θα τηρεί, στην αρχή, Ίδια Κεφάλαια ίσα με 8% του 50% των € 100,00 , δηλαδή, € 4,00. Κατά το μέτρο που θα εξοφλείται το δάνειο θα μειώνεται και το αναλογούν ποσό των Ιδίων κεφαλαίων αλλά ο λόγος των Ιδίων Κεφαλαίων προς το σταθμισμένο υπόλοιπο του Δανείου θα παραμένει σταθερός στο 8%. Όταν το υπόλοιπο θα είναι € 25,00 , τα Ίδια Κεφάλαια πρέπει να είναι € 25,00 X 50% X 8% = € 1,00.

Για τον Δήμο του Λονδίνου που εμπίπτει στην στάθμιση 20% , ο λόγος γίνεται 8% του 20% του δανείου, δηλαδή, ως τελικό, σταθμισμένο, ποσοστό 1,60% του εκάστοτε υπολοίπου του δανείου

Η βασική κατάταξη που συνιστά και διαβάθμιση επιπέδων πιστωτικού κινδύνου εμφανίζεται στον παρακάτω Πίνακα :

Ελάχιστα Ποσοστά Κεφαλαιακής Επάρκειας	Στάθμιση	Λόγος	Σταθμισμένο Ποσοστό
<i>Αντισυμβαλλόμενος :</i>	(Σ)	(Λ)	(Σ) X (Λ)
Κυβερνήσεις χωρών ΟΟΣΑ	0%	8%	0%
ΔΕΚΟ (ΔΕΗ, ΟΤΕ) χωρών ΟΟΣΑ	10%	8%	0,8%
Τράπεζες και ΟΤΑ, χωρών ΟΟΣΑ	20%	8%	1,60%
Κατοικίες,	50%	8%	4%
Λοιπές επιχειρήσεις και καταναλωτές	100%	8%	8%

Οι διατάξεις της Βασιλείας I δεν αρκέστηκαν στην κατάταξη των τραπεζικών κινδύνων, προχώρησαν και στον ακριβέστερο και σαφέστερο ορισμό της έννοιας των Ιδίων Κεφαλαίων με σκοπό την ομοιογένεια στους υπολογισμούς και στην λογιστική απεικόνιση.

Η συμφωνία προέβλεπε δύο κατηγορίες Ιδίων Κεφαλαίων που τις αποκάλεσε «σειρές» ή «επίπεδα» (Tiers). Στο επίπεδο 1, (Tier1), εμφανίζεται η λογιστική αξία του μετοχικού κεφαλαίου και των αποθεματοποιημένων κερδών. Στο επίπεδο 2, (Tier2), εμφανίζονται οι προβλέψεις για ενδεχόμενες επισφάλειες καθώς και τα δευτερογενή ομόλογα (subordinated debt). Το σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων είναι το άθροισμα των δύο σειρών.

Κάθε τράπεζα πρέπει να διαθέτει κεφάλαια επιπέδου 1 ίσα τουλάχιστον με το 4% των σταθμισμένων δανειακών της υπολοίπων. Το σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων πρέπει να είναι ίσο με το 8% των σταθμισμένων δανειακών της υπολοίπων.

Σε προηγούμενη ενότητα παρουσιάστηκε η διαδικασία δανειοδότησης(σελ. 13) που έχει για άμεση συνέπεια την αύξηση των δανειακών υπολοίπων – που, ως απαίτηση, είναι στοιχείο του ενεργητικού της τράπεζας - αλλά και την αύξηση των καταθέσεων – που, ως υποχρέωση, είναι στοιχείο του παθητικού. Όταν με την πράξη δανειοδότησης αυξάνονται, ταυτόχρονα και ισόποσα, και το ενεργητικό και το παθητικό επηρεάζεται η σχέση, ο λόγος των Ιδίων Κεφαλαίων προς τα Δάνεια. Εάν η τράπεζα βρίσκεται σε οριακή θέση, περί το 8%, θα υποχρεωθεί να προσφύγει στους μετόχους της για αύξηση του κεφαλαίου της ή θα πρέπει να τηρεί επαρκές περιθώριο πάνω από το όριο του 8% για να αποφεύγει τους εποχικούς κλονισμούς ή αν δεν μπορεί ούτε το ένα ούτε το άλλο θα υποχρεωθεί να περιορίσει τις δανειοδοτήσεις.

Ας δούμε την περίπτωση αυτή, σε χρόνο 1, από τον Ισολογισμό εμπορικής τράπεζας που έχει Ίδια Κεφάλαια ίσα με 8% των σταθμισμένων δανειακών της υπολοίπων και μια μέρα αργότερα, σε χρόνο 2, αυξάνει τα, σταθμισμένα κατά 100%, δάνεια προς κάποιον πελάτη της κατά 50.000 και του καταθέτει το ποσό στον λογαριασμό όψεως που τηρείται στην ίδια τράπεζα. Ο δανειολήπτης θα αρχίσει να αντλεί τα ποσά που με επιταγές από την προσεχή εβδομάδα και εν τω μεταξύ τα τοποθετεί σε έντοκο εβδομαδιαίο λογαριασμό αμέσου αναλήψεως.

Τράπεζα σε χρόνο 1

Ενεργητικό	ΤΡΑΠΕΖΑ	Παθητικό
Ρευστά Διαθέσιμα	68.000,00	Ίδια Κεφάλαια 60.000,00
Καταθέσεις στην Κεντρική Τράπεζα	17.000,00	Λοιπές Υποχρεώσεις 90.000,00
Διάφορες Επενδύσεις	150.000,00	
Δάνεια και Χορηγήσεις	750.000,00	
Ακίνητα και άλλα Πάγια	15.000,00	Καταθέσεις 850.000,00
	<u>1.000.000,00</u>	<u>1.000.000,00</u>

Ο λόγος Ιδίων Κεφαλαίων προς (σταθμισμένα) Δάνεια και Χορηγήσεις σε χρόνο 1 είναι 8%

Την επόμενη μέρα γίνεται η δανειοδότηση

Τράπεζα σε χρόνο 2

Ενεργητικό	ΤΡΑΠΕΖΑ	Παθητικό
Ρευστά Διαθέσιμα	68.000,00	Ίδια Κεφάλαια 60.000,00
Καταθέσεις στην Κεντρική Τράπεζα	17.000,00	Λοιπές Υποχρεώσεις 90.000,00
Διάφορες Επενδύσεις	150.000,00	
Δάνεια και Χορηγήσεις	800.000,00	
Ακίνητα και άλλα Πάγια	15.000,00	Καταθέσεις 900.000,00
	<u>1.050.000,00</u>	<u>1.050.000,00</u>

Ο λόγος Ιδίων Κεφαλαίων προς (σταθμισμένα) Δάνεια και Χορηγήσεις είναι τώρα 7,50%, χαμηλότερος από το υποχρεωτικό ποσοστό, με τις συνέπειες που προαναφέρθηκαν.

Η εφαρμογή των κανόνων της Βασιλείας I άρχισε από τις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες (G10) και επεκτάθηκε σε περίπου 100 άλλα κράτη με την προσδοκία ότι θα υποβοηθούσε αποτελεσματικά την ασφαλή λειτουργία των εθνικών τραπεζικών συστημάτων καθώς και την διεθνή τραπεζική πρακτική.

Ενδεχομένως, η κατάσταση να ήταν πολύ χειρότερη και επικίνδυνη αν δέν εφαρμόζονταν, έστω και μερικά, οι κανόνες της. Δυστυχώς, όμως, δεν κατέστη δυνατή η αποτροπή των κρίσεων του 1990(junk bonds, S&L), του 1994 (corporate bonds), του 1997 (Ταϊλάνδη, Κορέα, Χόγκ κόνγκ), του 1998 (Βραζιλία, Ρωσία), του 2001 (φούσκα dot.com) ενώ από τα μέσα του 2007 απειλείται μια πολύ μεγαλύτερη κρίση (στεγαστικά δάνεια των ΗΠΑ, hedge funds, private equity).

Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στην συνέχιση των διαβουλεύσεων και στην ενσωμάτωση των κυριωτέρων κανόνων της Βασιλείας I στους ευρύτερους και πολύ πιο επιστημονικά εξελιγμένους κανόνες της Βασιλείας II που τέθηκαν σε εφαρμογή από την αρχή του 2007 και εφαρμόζονται όχι μόνο σε τράπεζες αλλά σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα (εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, πρακτορείας απαιτήσεων, επενδυτικούς οργανισμούς κ.α.)

5 . 2 Βασιλεία II (2004)

Στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες του ΟΟΣΑ, οι Τράπεζες, τα Ταμειυτήρια και οι θυγατρικές εταιρείες Τραπεζών, υπόκεινται στις διατάξεις της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας. Ειδικότερα τα Αμερικανικά Πιστωτικά Ιδρύματα οφείλουν να διατηρούν έναν ελάχιστο δείκτη ιδίων προς ξένα κεφάλαια και οι δύο δείκτες ελάχιστου κινδύνου. Ο δείκτης ιδίων προς ξένα προκύπτει από την σχέση κεφάλαια προς σύνολο στοιχείων ενεργητικού, ενώ οι ελάχιστοι δείκτες κινδύνου προκύπτουν από την σχέση κεφάλαια προς αναληφθέντες κινδύνους εντός και εκτός Ισολογισμού.

Αυτές οι διατάξεις προκύπτουν από ένα διεθνές πλαίσιο εργασίας περί κεφαλαιακής επάρκειας το οποίο εξετάσαμε στην προηγούμενη ενότητα 5 .1.

Με την πάροδο όμως του χρόνου το διεθνές τραπεζικό σύστημα έγινε περισσότερο περίπλοκο με αποτέλεσμα η Επιτροπή Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας να αποφασίσει την δημιουργία ενός νέου πλαισίου ρύθμισης κεφαλαιακής επάρκειας.

Την απόφαση της αυτή την δημοσίευσε στις 29 Απριλίου 2003 με το έγγραφο διαβούλευσης «Νέα Συμφωνία της Βασιλείας», το οποίο ουσιαστικά αναθεωρεί τη Συμφωνία του 1988 και θα εφαρμοσθεί στο διεθνές τραπεζικό σύστημα.

Η Νέα Συμφωνία της Βασιλείας ή Βασιλεία II, περιλαμβάνει **τρεις Στύλους (Πυλώνες)** οι οποίοι αφορούν (α) **την ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια**, (β) **την εποπτική διαδικασία** και (γ) **την πειθαρχία της αγοράς**.

Στον **πρώτο Στύλο**, τα Πιστωτικά Ιδρύματα (Π.Ι.) οφείλουν να υπολογίζουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια έναντι των αναληφθέντων κινδύνων που προέρχονται είτε από πιστοδοτήσεις είτε από λειτουργικό κίνδυνο. Ο λειτουργικός κίνδυνος δεν αφορά μόνο Πιστωτικά Ιδρύματα με σημαντικές εμπορικές δραστηριότητες αλλά και κίνδυνο ζημιάς που προέρχεται από ανεπαρκείς ή λανθασμένες εσωτερικές διαδικασίες, ανθρώπινο δυναμικό ή και από εξωτερικούς παράγοντες.

Η Νέα Συμφωνία δεν έχει ως αντικειμενικό σκοπό να αλλάξει τον προσδιορισμό της έννοιας της κεφαλαιακής επάρκειας, του ελαχίστου δείκτη κεφαλαιακού κινδύνου ή τη μεθοδολογία για το προσδιορισμό των διακυμάνσεων του κεφαλαίου αλλά την παροχή διαφόρων **νέων μεθοδολογιών** για τον προσδιορισμό της κεφαλαιακής επάρκειας για πιστοδοτήσεις και λειτουργικό κίνδυνο.

Στον τομέα των πιστοδοτήσεων υπάρχουν δύο γενικές προσεγγίσεις οι οποίες είναι : (α) **η τυποποιημένη προσέγγιση (Standardized approach)**, που ουσιαστικά είναι μια δέσμη τροποποιήσεων της Βασιλείας I και (β) η μέθοδος **των εσωτερικών διαβαθμίσεων (Internal rating based approach)** η οποία αφορά εργαλεία κινδύνου που προέρχονται από εσωτερικές εκτιμήσεις του Πιστωτικού Ιδρύματος για τον προσδιορισμό της κεφαλαιακής επάρκειας και χρησιμοποιεί μοντέρνες τεχνικές διαχείρισης πιστωτικού κινδύνου οι οποίες περιλαμβάνουν στατιστικές και ποιοτικές εκτιμήσεις. Καλύπτει δε ένα ευρύ φάσμα χαρτοφυλακίου με μηχανισμούς υπολογισμού κεφαλαίου το οποίο μεταβάλλεται ανάλογα με την μορφή του αναληφθέντος κινδύνου.

Σε γενικές γραμμές η τυποποιημένη μέθοδος είναι παρόμοια με την ισχύουσα Συμφωνία (Βασιλεία I) όπου τα Πιστωτικά Ιδρύματα οφείλουν να τοποθετούν τους αναληφθέντες πιστωτικούς κινδύνους σε ελεγκτικές κατηγορίες οι οποίες βασίζονται σε αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά των. Για παράδειγμα, χρηματοδότηση προς εταιρεία ή χρηματοδότηση στεγαστικού δανείου.

Εγκαθιστά σταθερούς δείκτες κινδύνου οι οποίοι ανταποκρίνονται σε κάθε κατηγορία και χρησιμοποιεί εξωτερικές χρηματοοικονομικές εκτιμήσεις έτσι ώστε να επαυξάνεται η ευαισθησία κινδύνου σε σχέση με την Βασιλεία I.

Επίσης παρέχει οδηγίες προς τις Εθνικές Εποπτικές Αρχές (Κεντρικές Τράπεζες, Υπουργεία Οικονομικών) σχετικά με το πώς θα προσδιορίζεται εάν μία συγκεκριμένη πηγή εξωτερικής διαβάθμισης είναι κατάλληλη να χρησιμοποιηθεί από κάποιο Πιστωτικό Ίδρυμα. Παρόλα αυτά, η χρήση εξωτερικών διαβαθμίσεων για την αξιολόγηση αναληφθέντων εταιρικών κινδύνων θεωρείται προαιρετικό στοιχείο στο πλαίσιο εργασίας. Ένα άλλο επίσης βασικό σημείο είναι και η μεταβολή του εύρους των χρηματοοικονομικών εξασφαλίσεων, εγγυητικών και πιστωτικών παραγώγων για την αντιστάθμιση πιστωτικού κινδύνου που μπορούν να δέχονται τα Πιστωτικά Ιδρύματα που εφαρμόζουν την τυποποιημένη προσέγγιση και να θεωρήσουν αυτές ως εργαλεία μετρίασης ανάληψης πιστωτικού κινδύνου.

Η επιλογή είτε της μιας είτε της άλλης μεθόδου υποχρεώνει την Τράπεζα να την

εφαρμόσει στο σύνολο του χαρτοφυλακίου της και όχι στην περίπτωση του κάθε πελάτη της ή κάθε επιχειρηματικού σχεδίου χωριστά. Με αυτό τον τρόπο οι πελάτες θα γνωρίζουν εκ των προτέρων αν η Τράπεζα στην οποία απευθύνονται εφαρμόζει τη μία ή την άλλη μέθοδο. Αυτό θεωρείται ένα βασικό στοιχείο που θα συνεκτιμήσουν οι πελάτες πριν την επιλογή της Τράπεζας και το οποίο αναμφισβήτητα θα συντρέξει θετικά στην συνεννόηση και μελλοντική συνεργασία.

Πάντως, σε κάθε περίπτωση, οι επιχειρήσεις θα αξιολογούνται και θα βαθμολογούνται σχετικά με την πιστοληπτική τους ικανότητα. Η βαθμολόγηση θα γίνεται στην μεν περίπτωση **της τυποποιημένης μεθόδου** από εξωτερικές αναγνωρισμένες εταιρείες πιστοληπτικής αξιολόγησης ενώ στην μέθοδο των **εσωτερικών διαβαθμίσεων** από την ίδια την Τράπεζα με κριτήρια και στατιστικά στοιχεία που θα ελέγχονται και θα εγκρίνονται από τις Εποπτικές Αρχές. Τα κριτήρια αξιολόγησης θα είναι κοινά για όλες τις επιχειρήσεις και το αποτέλεσμα της αξιολόγησης θα επηρεάζει καθοριστικά το κόστος χρήματος της Τράπεζας για την συγκεκριμένη χρηματοδότηση το οποίο θα προκύπτει από την ποσότητα κεφαλαίου που θα πρέπει να διαθέσει η Τράπεζα για τον συγκεκριμένο σκοπό σύμφωνα με τους νέους κανόνες της Βασιλείας II περί κεφαλαιακής επάρκειας.

Συγκεκριμένα, με βάση τους ισχύοντες σήμερα κανόνες, η ποσότητα εποπτικού κεφαλαίου αντιστοιχεί στο 8% του σταθμισμένου ύψους του δανείου, δηλαδή, δάνειο € 100 (στάθμισης 100%), αντιστοιχεί σε κεφάλαιο € 8, ενώ με τους **νέους κανόνες** – όπως και με την Βασιλεία I - όσο υψηλότερος είναι ο βαθμός πιστοληπτικής ικανότητας μιάς επιχείρησης τόσο μικρότερη θα είναι η απαιτούμενη ποσότητα κεφαλαίου από πλευράς Τράπεζας.

Αυτό μεταφράζεται σε **όφελος** για τις καλές επιχειρήσεις και σε **υψηλότερο κόστος συναλλαγών** για επιχειρήσεις όπου ο συντελεστής στάθμισης κινδύνου είναι υψηλός και ως εκ τούτου τα υποχρεωτικά εποπτικά κεφάλαια θα είναι περισσότερα.

Επίσης θα πρέπει να αναφερθεί ότι η εφαρμογή της τυποποιημένης μεθόδου θέτει νέους συντελεστές στάθμισης που θα κυμαίνονται από 20% μέχρι 150% ανάλογα με τον συντελεστή αξιολόγησης δηλαδή για κάθε δάνειο € 100 η Τράπεζα υποχρεούται να έχει κεφάλαιο € 1,6 μέχρι € 12. Σε περίπτωση μη ύπαρξης βαθμολόγησης θα εξακολουθήσει να ισχύει το σημερινό καθεστώς του 8%.

Ενώ και στις δύο μεθόδους ο συντελεστής στάθμισης των κινδύνων για τις καλές εταιρείες είναι περίπου ο ίδιος, στην μέθοδο της **εσωτερικής διαβάθμισης** ο συντελεστής για τις λιγότερο καλές εταιρείες μπορεί να φθάσει μέχρι και το 625% αντί του μεγίστου 150% στην τυποποιημένη μέθοδο. Αυτό σημαίνει ότι για εταιρείες σχετικά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας θα πρέπει για δάνειο € 100 η Τράπεζα να τηρεί κεφάλαια € 50. Αυτό αναμφισβήτητα θα οδηγήσει ης Τράπεζες, οι οποίες προτίθενται να εφαρμόσουν τη μέθοδο **εσωτερικών διαβαθμίσεων**, να απομακρυνθούν βαθμιαία από τις αμφιβόλου ποιότητας εταιρείες λόγω των υψηλών εποπτικών κεφαλαίων.

Σημειώνεται ότι στη προσέγγιση των εσωτερικών διαβαθμίσεων συμπεριλαμβάνονται δύο άλλες μεθοδολογίες. Η μία αφορά την **μέθοδο προσέγγισης** του Πιστωτικού Ιδρύματος (**Foundation Approach**) και η άλλη την **εξελιγμένη μέθοδο (Advanced internal rating based approach)**.

Η πρώτη είναι ένα μίγμα στοιχείων κινδύνου που ορισμένα προέρχονται από τους ελεγκτές και άλλα από το Πιστωτικό Ίδρυμα, η δε δεύτερη μέθοδος στηρίζεται αποκλειστικά σε στοιχεία κινδύνου που προέρχονται από το Πιστωτικό Ίδρυμα.

Στην προσέγγιση αυτή ο υπολογισμός κινδύνου σταθμισμένου ενεργητικού για ανάληψη κινδύνου σε Κρατικές επιχειρήσεις ή οργανισμούς, Τράπεζες ή εταιρίες, γίνεται με τον ίδιο τρόπο. Βασίζεται σε τέσσερα ποιοτικά στοιχεία :

(1) στην **πιθανότητα μη εκπλήρωσης (probability of default – PD)** με βάση την οποία υπολογίζεται η πιθανότητα **μη εκπλήρωσης** υποχρέωσης πελάτη σε ένα προκαθορισμένο χρονικό διάστημα,

(2) η **ζημία από μη εκπλήρωση (loss given default - LGD)** η οποία προσμετρεί το ποσοστό ενδεχόμενης ζημίας σε περίπτωση μη ομαλής εξέλιξης αναληφθέντων κινδύνων,

(3) **άνοιγμα (ζημία) από μη εκπλήρωση (exposure at default - EAD)**. Ενδεχόμενο ποσό ανάκτησης από μη ομαλή εξέλιξη χρηματοοικονομικού κινδύνου και

(4) **ημερομηνία λήξης (maturity - M)** Προσμετρεί την εναπομένουσα χρονική ωρίμανση χρηματοοικονομικού κινδύνου.

Δίδοντας λοιπόν κάποιες αξίες στις περιπτώσεις 1, 2, 3 και 4 υπολογίζονται οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για κάθε άνοιγμα.

Ο πίνακας που ακολουθεί συνοψίζει τις πιο πάνω διαφορές :

Στοιχεία Εισαγωγής	Προσέγγιση Πιστωτικού Ιδρύματος	Εξελιγμένη Μέθοδος
Πιθανότητα μη εκπλήρωσης, Probability of Default	Προέρχεται από τις εκτιμήσεις του Π.Ι.	Προέρχεται από τις εκτιμήσεις του Π.Ι.
Ζημία από μη εκπλήρωση, Loss given Default	Εποπτικές αξίες προσδιοριζόμενες από την Επιτροπή	Προέρχεται από τις εκτιμήσεις του Π.Ι.
Άνοιγμα από μη εκπλήρωση, Exposure at Default	Εποπτικές αξίες προσδιοριζόμενες από την Επιτροπή.	Προέρχεται από τις εκτιμήσεις του Π.Ι.
Ημερομηνία λήξης, Maturity	Εποπτικές αξίες προσδιοριζόμενες από την Επιτροπή ή στην Κρατική διακριτική ευχέρεια όπου τα Π.Ι. δύνανται να χρησιμοποιούν τις δικές τους εκτιμήσεις με δυνατότητα εξαίρεσης κάποιων ανοιγμάτων.	Προέρχεται από τις εκτιμήσεις του Π.Ι. με δυνατότητα εξαίρεσης κάποιων ανοιγμάτων.

Ο **δεύτερος Στύλος (Πυλώνας)** της Βασιλείας II, αφορά την εποπτική διαδικασία η οποία επικεντρώνει τις ανάγκες των Τραπεζικών Ιδρυμάτων, στην εκτίμηση της θέσης της κεφαλαιακής τους επάρκειας περισσότερο σε σχέση με τον συνολικό κίνδυνο και όχι μόνο ως προς τις **ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις**, καθώς επίσης και την υποχρέωση των ελεγκτών να επιθεωρούν και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα σχετικά με αυτές τις εκτιμήσεις.

Όσον αφορά τον προσδιορισμό της κεφαλαιακής επάρκειας σε σχέση με τον λειτουργικό κίνδυνο υπάρχουν τρεις μεθοδολογίες: **(α) η μέθοδος του βασικού δείκτη (basic Indicator approach), (β) η τυποποιημένη μέθοδος (standardized**

approach) και (?) η εξελιγμένη μέθοδος (advanced measurement approach).

Με την πρώτη και δεύτερη μεθοδολογία ο προσδιορισμός της κεφαλαιακής επάρκειας επιτυγχάνεται μέσω καθορισμένων ποσοστών που προέρχονται από προσδιορισμένες αντικειμενικές μετρήσεις (π.χ. μικτά έσοδα), ενώ η τρίτη μεθοδολογία παρέχει ευελιξία στο Πιστωτικό Ίδρυμα να αναπτύξει δικές του προσεγγίσεις οι οποίες υπόκεινται στην ελεγκτική Εποπτεία.

Ο **τρίτος Στύλος (Πυλώνας)** αφορά στην πειθαρχία της αγοράς. Επιβάλλει στα Πιστωτικά Ιδρύματα να παρέχουν πλήρη και εκτεταμένη δημόσια πληροφόρηση έτσι ώστε ο οιοσδήποτε που συμμετέχει στην αγορά να έχει την δυνατότητα πρόσβασης σε βασικές πληροφορίες σχετικά με το περίγραμμα κινδύνου ενός Πιστωτικού Ιδρύματος και της κεφαλαιακής του θέσης, καθώς και άλλες πληροφορίες που μέχρι σήμερα δεν ήταν διαθέσιμες

5 . 3 Εφαρμογή της Βασιλείας II

Όλες οι προτάσεις που περιλαμβάνονται στο έγγραφο διαβούλευσης CP3 και ικανοποιούν πλήρως ένα ευρύ φάσμα Τραπεζών σε πολλές χώρες.

Τα μέλη της Επιτροπής είχαν ορίσει ως ημερομηνία εφαρμογής της Βασιλείας II για τις χώρες που ανήκουν στην ομάδα G10 (Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Σουηδία, Καναδάς, Ιαπωνία, Ελβετία, Γαλλία και ΗΠΑ) την 31η Δεκεμβρίου 2006. Σε αυτές τις χώρες η εφαρμογή της Συμφωνίας έγινε σε Τράπεζες με διεθνή δραστηριότητα και σε κάποιες άλλες Τράπεζες οι οποίες θα ορισθούν από τις Κρατικές Εποπτικές Αρχές. Όμως σε κάποιες χώρες της κατηγορίας G10, θα υπάρξει πλήρης εφαρμογή της Συμφωνίας σε όλο το τραπεζικό σύστημα. Εάν οι Εποπτικές Αρχές διαπιστώσουν ότι κάποιες Τράπεζες δεν έχουν θέσει σε εφαρμογή την Συμφωνία θα υπόκεινται στις κυρώσεις των διατάξεων περί κεφαλαιακής επάρκειας.

Σε χώρες εκτός κατηγορίας G10 στις οποίες, ενδεχομένως, να υπάρχουν περιορισμοί ή άλλες προτεραιότητες, το χρονοδιάγραμμα εφαρμογής ίσως μεταταθεί πέρα του έτους 2007. Πάντως και στις χώρες αυτές οι Εποπτικές Αρχές οφείλουν να εφαρμόσουν στοιχεία κλειδιά στη **διαδικασία εποπτικής αξιολόγησης** και στην **πειθαρχία της αγοράς**, ανεξάρτητα εάν η εφαρμογή της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας, σύμφωνα με την Συμφωνία της Βασιλείας II, γίνει μετά το τέλος του έτους 2006.

5 . 4 Γενικές παρατηρήσεις

Η Νέα Συμφωνία, η Βασιλεία II, θεσπίστηκε πολύ πρόσφατα για να της επιρριφθεί η ευθύνη της κρίσης που διανύει, από τα μέσα του 2007, η Αμερικανική οικονομία με ενδεχόμενη προοπτική κλονισμού της παγκόσμιας οικονομίας.

Μια κρίση που οφείλεται, αναμφίβολα και πάλι, για να μην πούμε με μονότονη συχνότητα, στον **υπερδανεισμό** με αιχμή του δόρατος τα **στεγαστικά δάνεια προς νοικοκυριά των Η.Π.Α. που δεν ήταν σε θέση να τα εξοφλήσουν**. Μια κρίση που οφείλεται επίσης στην ικανότητα που έχουν οι τράπεζες, και γενικότερα το

χρηματοπιστωτικό σύστημα, να καινοτομούν με νέα «προϊόντα», όπως τα αποκαλούν, για να διαφεύγουν από τους περιορισμούς που επιβάλλουν τα συστήματα ελέγχου και εποπτείας.

Επειδή, λοιπόν, τα επιτόκια έμειναν σε χαμηλά επίπεδα για αρκετά χρόνια και οι τιμές των ακινήτων αυξάνονταν ασταμάτητα, τα στεγαστικά δάνεια έγιναν με την σειρά τους ιδιαίτερα ελκυστικά. Εμπεδώθηκε η πεποίθηση ότι η αξία της γής και των κατοικιών θα έχει μόνο ανοδική κατεύθυνση. Η ζήτησή των δανείων πολύ ζωνηρή, η οικονομική ευχέρεια της πλειονότητας των πολιτών (όχι όλων, όμως) ικανοποιητική (χαμηλό ποσοστό ανεργίας) και οι προοπτικές κερδοφορίας των τραπεζών πολύ μεγάλες. Το πρόβλημα, ωστόσο, ήταν ότι με την αναγραφή των πρόσθετων στεγαστικών δανείων (κατά δισεκατομμύρια δολάρια) στους Ισολογισμούς τους, οι τράπεζες θα ήταν υποχρεωμένες να κάνουν σημαντικές αυξήσεις κεφαλαίου για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της Βασιλείας I, παρά την σχετικά χαμηλή στάθμιση του 50%.

Η καινοτομία ήταν η λεγόμενη «τιτλοποίηση» (“securitization”) των στεγαστικών δανείων, δηλαδή, μια περίπλοκη μορφή κατηγοριοποίησης, ομαδοποίησης και μεταποίησης των δανείων σε ομόλογα, (Residential Mortgage Backed Securities, RMBS), μεταπώλησης των ομολόγων αυτών σε άλλους πιστωτικούς οργανισμούς που και αυτοί με την σειρά τους τα μεταποιούσαν σε παράγωγα, κατηγοριοποιημένα, δομημένα, ομόλογα (Collateralised Debt Obligations, CDO) και τα μεταπωλούσαν και στην Αμερική αλλά και στο εξωτερικό σε τράπεζες, δημόσιους οργανισμούς, ΟΤΑ κτλ. Υπήρχε ζήτηση γιατί τα ομόλογα είχαν αρκετά ικανοποιητική απόδοση και, κυρίως, ήταν εμπορεύσιμα, δηλαδή, μπορούσε ο αγοραστής τους εύκολα να τα πουλήσει αν χρειαζόταν ρευστότητα.

Οι τράπεζες κέρδιζαν προμήθεια από την αρχική πράξη της χορήγησης του δανείου αλλά απαλλάσσονταν από την αναγραφή των δανείων στο ενεργητικό τους. Έκαναν, βέβαια, την εκταμίευση στον πωλητή του ακινήτου, συνομολογούσαν την σύμβαση δανείου με τον αγοραστή, αμέσως μετά ομαδοποιούσαν τα δάνεια και τα κατηγοριοποιούσαν ανάλογα με την πιστοληπτική του ικανότητα, τα μεταποιούσαν σε ομόλογα και τα μεταπωλούσαν αφαιρώντας τα από τα λογιστικά τους βιβλία. Τα στεγαστικά αυτά δάνεια δεν είχαν πιά καμμία ενόχληση από τις διατάξεις της Βασιλείας I.

Οι πιστούχοι πλήρωναν τις δόσεις τους στην τράπεζα η οποία, αφού κρατούσε μια μικρή προμήθεια έστελνε τα χρήματα στους αγοραστές των ομολόγων (πιστωτικούς οργανισμούς) που κατέβαλαν τόκους στους ομολογιούχους.

Οι τράπεζες δάνειζαν, όμως, με σχετικά υψηλά επιτόκια στους πιστωτικούς οργανισμούς ώστε οι τελευταίοι να μπορούν να αγοράζουν περισσότερα στεγαστικά δάνεια, ακόμα και της πιο χαμηλής ποιότητας, για να τα μεταποιήσουν σε ομόλογα. Οι οργανισμοί αυτοί – λόγω νομικής μορφής - δεν υπόκεινται στους κανόνες της Βασιλείας I και, κατά κανόνα, έχουν την έδρα τους στους λεγόμενους «φορολογικούς παραδείσους». Η χαμηλή φορολογική επιβάρυνση επέτρεπε ικανοποιητικές αποδόσεις στα εμπορεύσιμα ομόλογα που μεταπωλούσαν. Αλλά και κάτι ακόμα πιο σημαντικό. Οι μεγάλοι οργανισμοί διαβάθμισης πιστωτικών κινδύνων (Moody’s , Standard & Poor, Fitch) που αναλύουν τους Ισολογισμούς των πιστωτικών ιδρυμάτων, παραδόξως, έδιναν πολύ καλή βαθμολογία στην πιστοληπτική τους

ικανότητα. Ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων οδήγησε στον υπερδανεισμό τους, σε στρατοσφαιρικά ύψη, από τις τράπεζες.

Όλα πήγαιναν καλά όσο τα επιτόκια ήταν χαμηλά και οι τιμές των ακινήτων ανέβαιναν ασταμάτητα, όσο ήταν εμπεδωμένη, ακλόνητη, η πίστη ότι οι τιμές των ακινήτων θα ανεβαίνουν αιώνια. Το πασίγνωστο και παμπάλαιο φαινόμενο της «φούσκας». Όταν, όμως, άρχισαν και τα επιτόκια να ανεβαίνουν, πολλοί από τους ιδιοκτήτες σπιτιών, αποκτημένων με στεγαστικό δάνειο που το 2005 επιβαρυνόταν με επιτόκιο 6,2%, διαπίστωσαν ότι στα μέσα του 2007 το επιτόκιο είχε πάει στο 11,25% και οι μηνιαίες δόσεις του τριακονταετούς δανείου από 414 δολάρια σε 791.

Ήταν άνθρωποι με μέτρια εισοδήματα που παρασύρθηκαν από την πεποίθηση ότι δεν μπορείς ποτέ να χάσεις αγοράζοντας ακίνητο. Πίστεψαν ότι το στεγαστικό δάνειο, ακόμα και σε ύψος δυσανάλογο με το εισόδημά τους, δεν θα τους δυσκόλευε ποτέ. Γιατί άλλωστε ; Αν δυσκολεύονταν στις πληρωμές, θα πουλούσαν το ακίνητο – με κέρδος φυσικά, αφού οι τιμές των ακινήτων όλο θα αυξάνονταν – και θα αγόραζαν μικρότερο, στα μέτρα τους, σπίτι. Άλλωστε τους είχαν πείσει να υπογράψουν τα στεγαστικά δάνεια με την κωδική ονομασία «2 + 28», δηλαδή, πολύ χαμηλό επιτόκιο την πρώτη διετία ενώ για τα υπόλοιπα έτη, το πλήρες βάρος.

Πέρασαν τα δύο χρόνια, αυξήθηκαν γενικά τα επιτόκια και έπεσε και το βάρος.

Πάνω από 4 εκατομμύρια υπερδανεισμένοι ιδιοκτήτες – που αν είχαν ισχύσει οι ορθές τραπεζικές αρχές, αν οι τράπεζες έκαναν σωστά την δουλειά τους, δεν θα είχαν δανεισθεί τόσο μεγάλα ποσά - βρέθηκαν σε οικονομικό αδιέξοδο και μαζί τους σχεδόν χρεοκόπησαν μεγάλες τράπεζες που, όπως και στις προηγούμενες κρίσεις, τις έσωσε η Κεντρική Τράπεζα, γιατί η καταστροφή θα ήταν ανεπανόρθωτη και παγκόσμια. Χρεοκόπησαν και πολλοί από τους μυστηριώδεις πιστωτικούς οργανισμούς (hedge funds, private equity) προκαλώντας τεράστια ανοίγματα (ζημίες) στους Ισολογισμούς των μεγαλύτερων τραπεζών του κόσμου που τους είχαν δανείσει.

Η συνολική ζημία των τραπεζών αναμένεται να κυμανθεί από εξακόσια πενήντα δισεκατομμύρια σε ένα τρισεκατομμύριο τριακόσια δισεκατομμύρια δολάρια. Κανείς δεν γνωρίζει το ύψος της τελικής ζημίας αλλά για να αποφύγουν τα χειρότερα οι Κεντρικές Τράπεζες των μεγάλων χωρών – καθώς και οι Κυβερνήσεις, με χρήματα των φορολογουμένων τους - έσπευσαν με θαυμαστή ομοψυχία να σώσουν το διεθνές τραπεζικό σύστημα.

Η θλιβερή αυτή ιστορία έχει επαναληφθεί, με παραλλαγές, τόσες πολλές φορές στο παρελθόν σε βαθμό που είναι δυνατόν να εντοπισθεί η κύρια κινητήρια της δύναμη αλλά και να διατυπωθούν οι φάσεις της εξέλιξής της.

6 . ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η κύρια κινητήρια δύναμη που οδηγεί στις οικονομικές κρίσεις είναι η ευκολία με την οποία οι τραπεζίτες, και γενικότερα οι ασχολούμενοι με την χρηματοοικονομική, διακινδυνεύουν ξένα χρήματα. Η λογική τους είναι : εάν υπάρχει ευκαιρία κέρδους και η τύχη μας ευνοήσει, οι προσωπικές μας απολαυές (μισθοί, επιμίσθια, μπόνους) θα είναι ανάλογες με τον όγκο των εργασιών που θα κλείσουμε. Όσο περισσότερα δάνεια, ομόλογα, παράγωγα, τόσο το καλύτερο. Εάν δεν μας ευνοήσει η τύχη, μάλλον θα απολυθούμε, ενδεχομένως να χάσουμε και την φήμη μας αλλά η συνολική μας ζημία θα είναι πολύ ελαφρότερη από την ζημία που θα υποστούν οι πελάτες μας. Αυτή η ασυμμετρία μεταξύ κερδών (που ιδιοποιούνται) και ζημιών (που κοινωνικοποιούνται) σπρώχνει προς την αισιόδοξη παρατολμία και πέρα από κάθε αυτοσυγκράτηση.

Μιά διαφορετική διατύπωση της αιτίας των κρίσεων θα μπορούσε να ήταν : συνδυασμός *απληστίας* των τραπεζών και ολιγωρίας ή ανεπάρκειας των ελεγκτικών μηχανισμών.

Άλλη κινητήρια δύναμη – μικρότερης, όμως, έντασης και ευθύνης - είναι ο συνδυασμός άγνοιας, *απληστίας* και ευπιστίας από την πλευρά των απλών πολιτών.

Όταν οι συνθήκες επιτρέψουν την σύγκλιση των δύο *απληστιών* , η πορεία προς την τελική κρίση είναι προκαθορισμένη. Όμως, οι ελεγκτικοί μηχανισμοί, οι Κεντρικές Τράπεζες, οι Κυβερνήσεις, μπορούν να χαλιναγωγήσουν την συμπεριφορά των απλών πολιτών περιορίζοντας τον χώρο άσκησης της απληστίας των τραπεζιτών.

Πρέπει, λοιπόν, η τραπεζική λειτουργία αλλά και το σύνολο των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, να υπόκεινται σε περιορισμούς και αυστηρούς ελέγχους, εθνικούς και διεθνείς, όπως, **ελπίζεται θα γίνει με την πλήρη εφαρμογή της Βασιλείας II.**

Δεν υπάρχει χώρος για δήθεν «φιλελεύθερες» πολιτικές στην τραπεζική και στην χρηματοοικονομική. Ο φιλελευθερισμός είναι χρήσιμος στο πεδίο της «πραγματικής» οικονομίας, εκείνης που παράγει αγαθά και υπηρεσίες επειδή ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό και την καινοτομία, τα ισχυρότερα ελατήρια αύξησης του πλούτου. Οι πληροφορημένοι και ευαίσθητοι οπαδοί του οικονομικού φιλελευθερισμού αναγνωρίζουν ότι η «χρηματική» οικονομία πρέπει να ελέγχεται αυστηρά για να μην αποκτήσει αυτοτέλεια και πλήρη ανεξαρτησία από τις δραστηριότητες της «πραγματικής» οικονομίας. Η χρηματική οικονομία πρέπει να υπηρετεί τους σκοπούς της πραγματικής οικονομίας και όχι το αντίστροφο όπως συμβαίνει σε όλες τις χρονικές περιόδους που καταλήγουν σε κρίσεις.

Πρόσφατο παράδειγμα μας έδωσε η χρηματιστηριακή κρίση του 1999 όταν απλοί άνθρωποι, που δεν γνώριζαν τι θα πεί χρέωση και τι θα πεί πίστωση, παρασύρθηκαν από τον μεθυστικό, πλασματικό, ανοδικό στροβιλισμό του χρηματιστηρίου και πούλησαν οικογενειακά ακίνητα για να αγοράσουν μετοχές. Με την γνωστή κατάληξη. Το ίδιο και σήμερα, με τα 4 εκατομμύρια νοικοκυριά στις Η.Π.Α. που ρίχνονται στους δρόμους.

Και αυτά, σε γενικές γραμμές, ως προς την κύρια και την δεύτερη κινητήρια δύναμη των συνεχώς επαναλαμβανόμενων κρίσεων. Οι φάσεις της εξέλιξής των, από την άλλη πλευρά, είναι αρκετά ευδιάκριτες.

- 1 . ομαλές συνθήκες οικονομικής δραστηριότητας
- 2 . κεφαλαιούχοι και τράπεζες ερευνούν ευκαιρίες μεγαλύτερων αποδόσεων
- 3 . εμφάνιση ιδιαίτερα δημοφιλούς αγαθού ή υπηρεσίας στην αγορά
- 4 . ανάδυση ατόμων που κέρδισαν εντυπωσιακά ποσά από την φάση 3
- 5 . ευρύς ενθουσιασμός για την φάση 3 και πίστη ότι συνεχώς θα ανατιμάται
- 6 . μαζική δανειοδότηση για απόκτηση (και κερδοσκοπική μεταπώληση), φούσκα
- 7 . άριστη πιστοληπτική διαβάθμιση σχεδόν όλων των πιστούχων
- 8 . εμφάνιση οικονομικής διαταραχής (π.χ. αύξηση επιτοκίων)
- 9 . αποκάλυψη υπερεκτεθειμένης τράπεζας, καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις
10. κλίμα ανησυχίας, συνωμοτική σιωπή
11. αποκάλυψη κρυφών μαζικών πωλήσεων από συγκεκριμένα άτομα
12. μείωση πιστοληπτικής διαβάθμισης πολλών πιστούχων
13. πανικός, μαζικές πωλήσεις, κατάρρευση τιμών, ξεφούσκωμα
14. μεγάλες ζημιές επηρεάζουν το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας
15. κλονισμός τραπεζών, συστημικός κίνδυνος, παρέμβαση Κεντρ. Τράπεζας
16. έκκληση για σωτηρία προς τις Αρχές (κοινωνικοποίηση των ζημιών)

Μεταξύ των προτάσεων που συζητούνται στην διεθνή βιβλιογραφία για περιορισμό της συχνότητας και του βάθους των κρίσεων αξίζει να σημειωθούν οι παρακάτω :

Α . να αποτρέπεται έγκαιρα, από τις εθνικές ελεγκτικές αρχές (και την αυστηρή εφαρμογή των όρων της Βασιλείας II), ο σχηματισμός φούσκας.

Β . να εμπεδωθεί – μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος - το ότι η χρηματοοικονομική είναι δραστηριότητα υπηρετική της πραγματικής οικονομίας.

Γ . να καταργηθούν οι φορολογικοί παράδεισοι ή να τους επιβάλλονται κυρώσεις

Δ . τα επιμίσθια και bonus των τραπεζιτών να υπολογίζονται σε βάθος χρόνου και αλγεβρικά (να καταβάλλονται όταν εμφανίζουν κέρδη και να αφαιρούνται από τους ίδιους, όταν εμφανίζουν ζημιές)

Ε . να ενδυναμωθεί η Ευρωζώνη με αποστασιοποίηση από τις χαλαρότερα ελεγχόμενες αγγλόφωνες χώρες

Ζ . να υπόκεινται σε έλεγχο (εθνικό και Βασιλείας II) όλες ανεξαιρέτως οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον χρηματοοικονομικό τομέα

Η Νέα Συμφωνία της Βασιλείας έχει μόλις συμπληρώσει έτος από την θέσπισή της στις μεγάλες βιομηχανικές χώρες. Θα συνεχίσει να αποτελεί πεδίο ζοηρών διαβουλεύσεων χωρίς να είναι δυνατή η πρόβλεψη της τελικής κατεύθυνσης και μορφής που θα πάρει επειδή στις συζητήσεις αρχίζουν και παίρνουν μέρος και εκπρόσωποι τραπεζών των νέων, μεγάλων, βιομηχανικών χωρών, Κίνα, Ινδία, Βραζιλία, Ρωσσία. Η συμβολή τους στην εξέλιξη της χρηματοοικονομικής θα είναι

αισθητή όσο έντονα αισθητή είναι και η αλλαγή που ήδη προκάλεσαν στην πραγματική παγκόσμια οικονομία.

Βιβλιογραφία και πηγές

- G. Forrest : Understanding Money, Oxford Educational Systems, Oxford 1985
- D. W. Goedhuys : Money and Banking, McGraw – Hill Book Company, 1975
- Steven Hall : The new accord uncovered, Leasing Life, London, September 2004
- R. F. Harrod : Money, Macmillan, London 1970
- Frédéric Lordon : Quand la Finance prend le Monde en Otage, Le Monde, Avril 2008
- N. Gregory Mankiw : Principles of Economics, , The Dryden Press, 1988
- Hyman P. Minsky : Stabilizing an Unstable Economy, Yale University Press, New Haven, 1986
- W. T. Newlyn : Theory of Money, Clarendon Press, Oxford 1971
- Basle Committee on Banking Supervision : International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, Basle, July 1988
- Basle Committee on Banking Supervision : International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (A Revised Framework, Comprehensive Version), Basle, June 2006
- A. Π. Μαζαράκης : Εγχειρίδιο Πιστοδοτήσεων, Greek Institute of Finance and Accounting, Αθήνα 2000
- Δ. Χαραλαμπάκης : Γενική Αναφορά στην Νέα Συμφωνία της Βασιλείας, Ένωση Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδος, Αύγουστος 2003